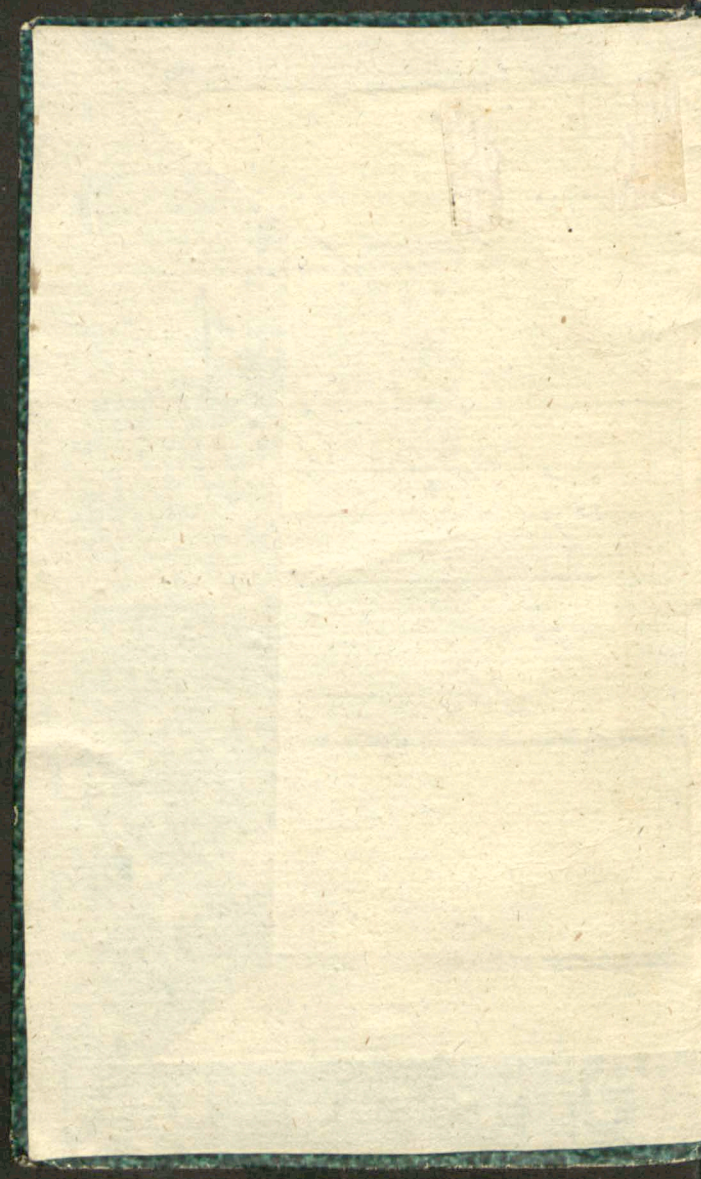

BIBLIOTEKA

Zakl. Nar. Im. Ossolińskich

XVII

5.113

7. regis.
ORATIO

TANISLAI ORICHOVII.

IN FVNERE

Serenissimi

Lapif. 1835.
SIGISMVNDI I.

Poloniarum Regis

FELICISSIMI.

in usum Studiosæ Iuuentutis
Almæ Vniuersitatis Cra-
couiensis.

11.768

C R A C O V I Æ,

Apud Heredes CHRISTOPHORI SCHEDELE
S. R. M. Typogr. A. D. 1608.

ORATIO

Rex noster mortuus est, si tamen ille mori potuit, quem sua præstans atque regia victus, immortalem ante obitum reddiderat, quam ille cum constanter in omni vitâ coleret, quid tandem est, cur hunc mortuum dicamus esse potius, quam hoc mortali corpore exutum, ad illam immortalem vitam abiisse, ad quam sibi iter sobriè, iustè, ac piè viuendo parauerat? Abiit ergò hinc: nos fletibus ac dolentibus reliquit in hoc squalore ac fordibus, quibus obstiti, in funere ipsius comparemus, nobis cum illo perire omnia Equites: illi verò nihil, præter hoc mortale corpus, decessit: pro quo tamen ipso, cumulatè nunc ipsius acta vita æternitate, atque immortalitate sempiternâ. nostra autem hæc mors verius, quàm vita, illius à nobis discessu quàm afflictâ, exinanitaque sit; testes sunt mæror hic vester, ac vestrae pæne lacrymæ, quibus deflemus non interitum Regis nostri, qui nullus illi est, sed orbitatem nostram. Amissimus enim, Equites, non Dominum: nihil enim, ille minus nobis fuit: sed iustissimum Regem, atque indulgentissimum Patrem. qui cum vnum & quadagesimum annum regnaret apud nos, quod exemplum regnans non dedit iusti ac moderati Imperij? aut quod monumentum post se non reliquit in hoc regno, humanitatis, mansuetudinis, atque beneficentiæ erga vos singularis? Quocumquè te animo atque oculis conuerteris, plena omnia exemplorum illius sapientiæ, iustitiæ, fortitudinis, temperantiæ ac virtutum omnium reliquarum reperies. Siue Ecclesiam Dei videas, quam ille integram atque in corruptam in Pologniâ præstitit: siue ipsam Rempublicam, quam ille, tanquam bonus pater unicam filiam insinu suo complexus, tam domi quàm foris, tam pace quàm bello, fouit, auxit, ac omnibus ornamentis cumulauit.

In qua

in qua quidem Republicâ talem se ille Regem gessit, vt & omnes ante se Reges facile vinceret, & cæteris post se spem imitandi adimeret. Cedant huic omnes Reges: soli etiam scientiam regnandi concedant. Non Cyrus ille, non Agesilaus partem laudis æqualem ac gloriæ cum hoc petant, qui non tam rebus ipsis, quàm scribentium ingenijs magni fuerunt: deijs enim non ad veritatem historiæ vt videtur, sed ad imitationis exemplum Græci homines multa fictè scripserunt. At hic noster Sigismundus Regum Rex, non solum bene viuendo ac sapienter regnando, Cyrum atque Agesilaum superauit, aut si quid in Regum genere maius, hisce fuit: sed etiam illorum ipsorum scripta, qui de illis Regibus eloquentissimè copiosissimèque scripserunt, Melius hic vixit, quàm illi dixerunt: melius regnauit, quàm præceperunt. Ita Sigismundus Rex noster non fictum, neque stylo adumbratum, sed viuum exemplum atque rebus ipsis expressum, cæteris regibus à Deo fuit propositum: vt in hoc Rege, ceu in quodam illustri monumento, essent repositæ omnes regis virtutes, vnde sumi posset, quo humanum genus seruari, quo regna administrari, quo iura, mores, instituta, leges in hominum vita sanctè ac quietè possint retineri. Quid? solius Regibus ille exemplum viuendi fuit? minime vero, Equites. Nemo enim etiam sortis infimæ reperietur, qui ad bene beatèque viuendum, ex hoc Rege exemplum non possit sibi sumere, siue enim religionem ipsam, spectes, quem anachoretam, sanctimoniam vitæ non vicit? siue etiam, has virtutes vitæ communis consideres, nempe patientiam, obsequium, modestiam, ac temperantiam: quis non dico in summo imperio Rex, sed homo ipse priuatus, quem angusta res coercet, hæc ista commendatione Sigismundo par fuit? Pauci, Equites, & haud scio an aliquis omnino fuerit, ita ille summam vitæ absoluit, vt sapientiam Reges, priuatos vero moderatione vitæ antecelleret: talemq; se in omni vitâ priuatim, ac publicè præbuit, vt id nullâ orationis copiâ, vt par est, explicari possit; ne illius quidem Xenophontis, Græci, cuius ore Musas tum loquutas, serunt, cum Cyrum illum suum atque Agesilaum verbis magnos faceret. At ne me quis ad Græcorum morem,

temporis ac luctus vestri causâ, magna hæc facere existi-
met; ostendam Equites, talem Regem nos amisisse, qualis
in Polonia ante Sigismundum nemo, extra Poloniam verò
pauci omnino apud omnes gentes fuerunt; siue bona
ipsius propria spectes: siue quæ illi natura aut fortuna
largita fuit, consideres: ut merito mors huius optimi
Regis dolorem huic Senatui, mærorem Equestri ordini,
squalorem Poloniæ, luctum ac gemitum omnibus attu-
lerit. Et, ut hæc ex iusto dolore profecta esse, ac amore
intimo omnes intèlligant, breuiter mihi dicendum est,
quod genus Viri fuerit, qui in regnando mores, quæ fides
erga illum & voluntas vestra. Vtilis erit & grata hæc
oratio non solum nobis in malis nostris, sed etiam his,
qui cum laude viuere, aut gloriosè regnare concu-
puerint. Sic enim de Sigismundo Rege loquar, ut
nihil nisi singulare, nisi regium, nisi diuinum à me si-
tis audituri: idque quod dicam, non facultate oratio-
nis meæ, à quâ longissimè absum, illustrabo; sed re-
bus ipsius gestis atque exemplis, cum suâ sponte cla-
rissimis, tum verò vobis notissimis. Non abutar enim
conscientiâ vestra, Equites: falsam enim gratiam ab il-
lo mortuo quid inire studeam, quæ totâ morte ipsius su-
blata est? Sola illius virtus mansit immortalis, de quâ
sine inuidiâ audiendum est: ut illius clarissimi viri re-
cordatione ac desiderio vota faciamus, quo Deus nos-
ter similes Sigismundo regnare in Polonia velit, si non
omnes, (nam id sperare fere iam fas non est) at sal-
tem aliquos. hoc nos certe animo esse in hoc exsequia-
rû munere conuenit, ut Deus non huic tantùm mortuo, sed
etiâ ipsi Poloniæ regno, nobisq; sit propicius: nostrasq; res
afflictas, atque in desperationem propemodum adductas,
benignus adspiciat. me etiam ut attentè audiatis, etsi
rogandi non estis, mæror enim hic vester vos satis
attentos facit, tamen ut consuetudinem seruem, rogo.

Sigismundus Rex animum habuit Vladislauum Jagel-
lonem, qui ex Lithuanâ gente in Poloniâ regnavit pri-
mus: virum omnibus tam bellicis, quàm religionis lau-
dibus cumulatum. qui cum octo & quadraginta annos
in Poloniâ regnasset, multa trophæa de hostibus omni
gene-

STANISLAI ORICHOVII. §

generis constituit, inter quos Germanos memorabiliter pugna ad Dumbrounum in Prussia deuicit: & (quod nulli vnquam regum, neque nationum de Germanis licuit) hic solus est inuentus, qui, cæsis inacie vno die Germanorum quinquaginta millibus, Germanos à Polonis posse vinci docuerit. Prætereo alias victorias atque triumphos ipsius varios atque infinitos, quòd illi nunc nihil ad nos, & si ad nos, nihil ad hoc tempus, de quibus tamen eruditi homines multa scripserunt. Hoc tamen dicam, id quod à patribus traditum meminisse debetis, magnum hunc & excellentem regem, ac admirabili regnandi sapientiâ in Poloniâ fuisse; qui non satis se functum officio ac munere regio putabat, si tantum res humanas administraret, nisi etiâ res diuinas summo studio curaret. Itaque Lithuaniam sine Deo gentem ac impiam antehac, ad ouile Christi primus adduxit, in Ecclesiamquæ dicauit. deindè, cum literas nullas sciret, tamen hic omne literarum genus, ac Musas ipsas tam Latinas, quàm Græcas, in Poloniam introduxit: nullum regnum esse ratus absque litoris, nihilque sancti ac iusti, nequè honesti ibi posse esse, vbi Philosophiæ non versaretur nomen: quod illa ex ægrestibus ciuiles, ex immanibus mites, ex barbaris doctos, ex hominibus postremo Deos ipsos faceret. Huic ergo tam excellenti siue arti, siue virtuti, siue diuinitati potius cuidam, Vnladislaus Iagello domicilium in eâ vrbe collocauit, quæ caput ipsius regni fuit. Cracouiæ n. gymnasium condidit, quod omni virtutis, ingenij ac doctrinæ laude adhanc diem floret, vt inde, tanquam ex equo Troiano, innumerabiles viri prodierint sapientiâ & doctrinâ præstantes. In hoc enim gymnasio Iagellonis operâ, non seposita aliqua Philosophiæ seu sapientiæ pars tractatur, sed tota ipsa, omnibus suis partibus perfecta atque absoluta. Summa hæc laus est, Equites ingens Iagellonis gloria, immortale etiam in vos, liberosque Vestros meritum huius optimi & diuini Regis, quo ille tanquam luce quadam atque splendore mirifico, obruit omnes victorias, laudesque non solum suas; sed etiâ aliorum, qui Sarmatiam illam se-

6 O R A T I O.

ram & indomitam, hâc istâ humanitate literarum ex-
 poliuit: vt, cum ferocius gente Polonâ antea fuerit ni-
 hil; nunc contra beneficio doctrinæ hâc eadem nihil
 videatur esse mansuetius, neque humanius. Hanc er-
 go humanitatem, quam in templis, quam in foro, quam
 in regno ac in moribus nostris versari videtis, Iagel-
 loni Regi omnem debemus: qui accersitis in Poloniam
 literis, adhibitisque earum doctoribus, nos ab agresti
 vitâ ad ciuilem vocauit, nobisque persuasit, humanita-
 te & doctrinâ nihil esse melius: contra vero, feritate ac
 inhumanitate nihil esse homine indignius: qua vnâ re
 atque solâ immortalem gloriam, ille est adeptus. Nam
 vincere bello Germanos, magnum quidem illi fuit: sed
 quòd victoriæ non honorum virorum sunt tantum, sed
 interdum etiam malorum, ideo vera carent laude. ac
 curare, vt piè, castè, ac religiosè viuatur ab his, qui-
 bus præsis; solius est (mihi credite) hominis pij, casti,
 atque religiosi. Iam verò, nisi diuino aliquo animi mo-
 tu Iagello Rex maiora concupisset, & nisi fuisset na-
 tura Philosophia in huius viri mente, quædam, quomo-
 do ille aut de literis ipsis, aut de illorum doctoribus, ac
 de gymnasio eundendo cogitare potuisset, præsertim
 cum literam ipse legeret nullam? Quàm autem chara
 fuerit D E O Optimo Maximo hæc Iagellonis mens atq;
 voluntas, inde apparet, quòd ipsius genus longè latè-
 que regnare, non in Sarmatiâ solum, sed in Hungâriâ,
 Bohemiâ, Silesiâ atque Morauia longæuum ac glorio-
 sum voluit? vt Iagellona progenies, singulari DEI be-
 neficio edita in hanc lucem esse videatur, ad retinendos
 homines in hac ciuili societate, ad erudjendam vitam, illo-
 rum communem, ad constituenda regna, ad vnienda im-
 peria, denique ad proferendos fines humanitatis, atque
 religionis. Iam videtis Equites, quæ vestra est sapientia,
 è quo fonte profluxerit Sigismundus Rex ad hominum vi-
 tam gubernandam, atque conseruandam, quam puro, quâ
 sancto, quamque repleto omni militiæ atque sapientiæ
 laude immortalis. Sed antequam de Sigismundo dicam,
 audite per quos viros hæc auita virtus ad Sigismundum
 peruenierit. Iagellone è viuis sublato Vladislâus eius

STANISLAI ORICHOVII. 17

filius maior natus, huius autem Sigismundi patruus, regnum patrum suscepit: dignissimus filius illo patre, ac successor, in tuendo paterno regno omnium acerrimus: qui extrema pueritia à Polonis Rex est factus: incunte verò adolescentia, Rex est ab Hungaris abscisus expeticus, bello Turcico maximo atque acerrimis hostibus. Tanta opinio de illo animos omnium peruaserat, ut in illius indole salus omnium gentium reposita putaretur, ita, ut & Polonis dare salutem, & Hungaros liberare periculis posse videretur. Tanta virtus huius Regis fuit, tantus ad virtutem impetus, ut præter ætatem, periculosissimis temporibus, maximis undique septus hostibus, duo regna maxima Sarmatiæ atq; Hungariæ, summâ atque incredibili virtute conseruauit. Scythas in Russiam irruentes sæpe vicit, Valachos Polonis adiunxit, Amuratem ipsum spe atque cupiditate Hungariæ imminentem cum vniuersâ Asiâ, ex Hungariâ victum fugatumque expulit atque eiecit. Cui quidem Regi, veluti Aaronem quendam, sanctissimum atque fortissimum virum Ioannem Capistranum de familiâ Francisci, Eugenius quartus in societatem Turcici belli miserat: quo ille administro atque comite, non solum Hungariam, sed omnes Christianorum prouincias ab æterno interitu conseruauit. Nam quandiu vita in oculis Vladislao fuit, tandiu Turcarum genus minus potens, ac minus formidabile prouincijs nostris fuit. Illo verò Varnensi prælio victo, quod ille virtuti ac rebus secundis confusus, impari militum manu cum Amurate conflixerat, tantum Turcarum tyranni postea sunt adepti, quantum nunquam eo viuo optare sunt ausi. in quo tamen prælio enituit illa Jagellonis excellens atque inuisa in hoc Rege Virtus: cum enim inclinaret iam victoria, spesque in solâ restaret fugâ, & cum ceteri exceptis Polonis fugerent omnes, ille veluti Cæsar alter, sui oblitus, in confertissimas hostium cohortes, opem laturus suis, cum magnâ hostium strage se immisit: & cum quidam vi ex prælio reuocare iuuenem conarentur, ferox monitoribus respondit, *non esse sui sanguinis, sincero Gallo, & fugero.*

8 O R A T I O.

aerosam mentem, & magno Rege dignam. Non ego
 te eo prælio periisse dicam, Vladislac, neque immatu-
 ram mortem hoc loco de flebo tuam. Viuis enim re-
 rum gestarum gloria, & quamdiu hic Sol terras adspi-
 ciet, viues. Nam quod tibi aut puerilis ætas negauit,
 aut immatura mors ademit. id tu suppleuisti virtute tibi:
 quam ad hanc diem, non Hungari solùm, pro quibus san-
 guinem fudisti, neque Poloni, quorum cum patribus illo
 in prælio occubuisti, sed illi ipsi Turcæ, gentesque o-
 mnes barbaræ à te deuictæ, venerantur, fatalemque
 tuum sanguinem, ad delendum Othomanicum nomen,
 sibi esse arbitrantur. Sed me longius prouexit, Equi-
 tes, recordatio huius Regis cum grato quodam desi-
 derio coniuncta, & quod hoc intuens corpus, de illis
 quoque recordor, qui ex eodem sanguine erant ereti,
 unde & hoc erat sumptum. Nunc ergò relinquam pa-
 truum Sigismundi, tanti ac tam inuicti spiritus regem, &
 ad parentes ipsius iam vobis breuiter ostendendos descen-
 dam. Vos quæso, quod ad huc fecistis, me diligenter au-
 diatis. Vladislao Varnensi prælio extincto, Casimirus
 frater, huius autem Sigismundi pater, regnum suscepit fra-
 ternum, atque paternum, & quinque & quadraginta
 annos in Poloniâ regnauit: quo in spatio res ille tan-
 tas gessit, ut, si de singulis mihi dicendum sit, abuterer
 tempore & auribus vestris, Equites. ipse etiam me igno-
 rare viderer si ad res magnas huius excellentis Regis ora-
 tionem nequaquam parem adhiberem, præsertim cum ad
 ipsum Sigismundum tota properet oratio. Hic tamen Ca-
 simirus quantus rex fuerit, inde sciri potest, quod
 contra potentissimos Reges atque summos Imperatores,
 non solum suæ ætatis, qua ille regnauit, sed omnis ante
 illum memoriæ, Poloniæ regnum incredibili virtute, defendit.
 Nam cum Matthiâ Rege Hungariæ fortissimo atque
 bellicosissimo, bellum in Silesia acerrimum gessit; &
 Schephanum Valachiæ Palatinum, bellatorem inelytum,
 parere Polonorum imperio coëgit; & Mahometem Tur-
 earum tyrannum ex Valachiâ expulit, pacemque pete-
 re compulit; Prusiam maximo bello perdomuit: Mo-
 scouiam deuicit: Scythiam sæpe repressit: pacem, otium

STANISLAI ORICHO VII. 9

ac tranquillitatem, armis atque legibus in suo regno diligenter custodivit. Quibus ille rebus cum esset apud omnes clarissimus, facile obtinuit, ut externis etiam auxilijs regnum Poloniae muniret; quod sciret regna, nisi finitimorum opibus ac benevolentia iuuarentur, firma non esse. Itaque quod armis atque bello assequi non potuit, ut pax illi cum Germanis de Prussia esset, id vxore ex Germanis ducta est assequutus. Nam de domo Austriae clarissima, atque totius Germaniae potentissima, eaque imperiali, vxorem duxit Elisabetham, huius filius Sigismundi matrem, filiam autem Alberti Ducis; qui idem Romanis, Hungaris, atque Bohemis Rex fuit: cuius nuptiae, cum essent plenae dignitatis, plenae concordiae, ac regiae cuiusdam maiestatis, ita tamen fecunditate atque prole beatae fuerunt, ut vix e veteri Regum memoria vilius nuptiae cum his Casimiri conferri queant. nati enim sunt inde filij sex, omnes patri superstites. quorum, serie quadam mirabili atque diuina, Vladislavus natus maior, in Hungaria regnavit viro patre; Ioannes Alberus autem in Polonia patri successit: illi Alexander, huic vero Sigismundus hic Rex. restabant duo, quod illis credo meliora regna hisce terrenis debebantur, Casimirus & Fridericus: quorum alter in Divos relatus est, alter vero urbis Romae Cardinalis fuit. Filias quoque septem numero, ex hoc eodem matrimonio susceptas, omnes Germanis principibus in matrimonium dedit, atque ita genere ac sanguine suo cunctam Germaniam Casimirus complevit, ut pauci sint ex omnibus Germanis Principibus, qui consanguinei non sint Polonis. Felix Casimirus hac ista Deo gratia, ac tam illustri apud omnes gentes sobole, ex quo tot ac tanti orbis terrae conservatores prodierunt: qui feliciorne in suscipiendis liberis, an diligentior in educandis fuerit, non facile dixerim. Nam ut filias praetermittam, quae summam pudicitiam & dignam illo loco ac genere curam, a matre sanctissimam atque diligentissimam foemina educabantur: filij certe eam disciplinam fuerunt instituti, ut non Regis filij, sed privati cuiusdam viderentur esse. Nullus in ijs educandis regis sumptus, luxus nullus, sed summa moderatio in victu, amictu, atque

cultu adhibita fuit. Norat siquidem ille sapientissimus
 Rex, atque idem pater optimus, fundamentum esse omnis
 reliquæ vitæ, cum priuatæ, tum publicæ institutionem
 ipsam, educationem que puerilem. Hinc enim petuntur
 primum rudimenta illa ad laudem & ad gloriam dispo-
 sita: nempe quid honestum, quid turpe, quid iustum,
 quid iniustum, quid expectandum, quid fugiendum sit:
 quid DEO, quid parentibus, quid amicis, quid civibus,
 quid legibus, quid ipsi denique Reipublicæ debeas: quæ
 nisi tu inæunte ætate, in angustiâ ac severâ vitâ cognoue-
 ris, inutilis homo, perniciosus Rex tuis futurus sis necesse
 est. Quid enim, per Deos immortales, ab eo expectes,
 qui sine vllis honestis præceptis, ex puellarum cœtu emer-
 sus, à cantu, à tibia, à luxu, à tripudijs, à vino, à somno,
 à stupro, ad summum imperium accesserit? Iactabit se,
 mihi crede, illius intemperantia in illâ copiâ insolentius:
 neque quomodo proficit, sed quomodo obsit rebus com-
 munibus, cogitabit. Nam cùm voluptas ipsa per se
 virtuti sit inimica, tum verò si ad illam potestas aliqua
 maior, aut imperium accedat, infutorem agitur, de sta-
 tuque omni mentem exturbat humanam. Ex hæc tali
 ratione illæ humani generis pestes prodire, partim cru-
 deles, partim verò effeminati tyranni. Hinc enim
 Busris atque Phalaris illi veteres, hinc Neronæ isti
 recentiores ac crudeles tyranni: hinc etiam effeminati
 Sardanapali sunt orti. quorum vitam si inspicias, facile
 reperies ineuntem ætatem illorum, non parsimonix ne-
 que disciplinæ radicibus: sed ipsius voluptatis atque
 licentiæ illecebris nixam fuisse. Horum exemplis ad-
 monitus Casimirus Rex, nihil prius habebat, quam ut
 illam primam filiorum suorum ætatem, certis legibus
 pudoris, verecundiæ, modestiæ, atque ipsius religionis
 adstringeret: certò sibi persuadens, taleis filios suos
 in regnando futuros, qualis illorum educatio præcede-
 ret: & meritò quidem: institutio enim puerilis Regum
 ipsorum, primum præcudubio, medium, atque postre-
 mum illis in regnando est. Hinc enim omnis ornatus
 vitæ, Regibus est petendus: hinc contra fortunæ tela
 præsidium sumendum: hinc consilium, hinc auctoritas
 ac gra-

STANISLAI ORICHOVII. II

ac grauitas petenda: denique, id quod caput est, quid sit Regem esse, quid deceat illum, quod officium Regis, qui vultus, incessus, victus, habitus: hæc sola recta institutio Regi demonstrat. Non capit hæc, mihi credite, angusta ac nulla bona institutione erecta mens, sed vacillat ac titubat in omni Regio officio ac munere. Qui enim Rex hæc puer non didicit, is vitam miseram desertam, contemptam, infamem, ac obrectationibus expositam agat necesse est: His ergo malis atque his incommodis omnibus ab initio CASIMIRVS statuit occurrere, præposterè se facturum ratus, si regnum ipsum filijs post se relinqueret, filios autem ipsos, quibus illud seruaret, negligeret. Quare, ne videretur (vt dicitur) plus curare calceum, quam pedem: summâ ope requisivit, cui nam instituendos filios suos traderet. Erat illis temporibus vir doctus & bonus Ioannes Longus, Dlugos à Polonis vocitatus: cuius vita probata, ac inculpati mores cum illius commendarent doctrinam, facilè Casimiro fuit persuasum, quâ hunc filijs suis doctorem accerserit: vt ex eius viri præceptis atque institutis, veluti ex fonte quodam, atque totius honestatis radice, fluere illa regia disciplina, quàm docti homines summam esse rerum omnium voluerunt; quæ mentem, linguam, ac rationem futurorum Regum, ad reipublicæ gubernationem cum summâ laude dirigeret. Sic CASIMIRVS non aliquem externum, aut alienigenam, ac ignotæ virtutis hominem, filijs suis præceptorem delegerat; sed Sarmatam ac Polonum, eundemque spectatæ doctrinæ ac integerrimæ vitæ virum. Ita ille non in externâ institutione, neque in peregrinâ, adolescere mentem liberorum suorum voluit, sed in Polonâ atque domesticâ. Nec iniuriâ. Vt enim semina, si in peregrinam mandentur terram, amittunt vim suam, sæpequè in diuersum genus abeunt: sic puerorum ingenia institutione degenerant à patriâ virtute; vt ex duro Seythâ mollis fiat Arabs, ex Latino Græcus, ex Polono Italus. Quare Casimirus, cum se sciret genuisse Reges, non Italis, non Græcis neq; Indis, sed solis Polonis: cauit diligenter, ne

quis primam illam indolem, nisi Polonus, fingeret. Adhibuit itaque Ioannem Longum, vt Polonâ institutione, Polonus ipse, bonos Reges Polonis eo diligentius efficeret, quanto in illorum institutione salutem non solum regni, sed suam etiam inclusam esse videret. Hoc ergo munere Longus non minus difficili, quam operoso suscepto, statim ab initio amouit e conspectu illius teneræ ætatis, pestem ac perniciem iuuentutis, libidines omnes & illarum auctores. Non erant auditi in Longi ludo versus impudici, non cantus, neque symphonia turpis, quæ aculeis nequitie incendunt ad vitium iuuenum mentes. nunquam ibi sunt vitii turpiloqui, nunquam ebriosi, nunquam mimi, nunquam amore ac vino & mendacio corrupti histriciones, denique nunquam illa Dijs irata, quam Itali appellant, *mascara* in ludo illo fuit: nihilque earum rerum omnium, quarum imitatione atque consuetudine in vitium labitur iuuenilis ætas, talisq; sit quales sunt ij, quorum conuiuium lætatur: cum claudo enim, vt dicitur, clauus eris. Quare aures illorum Regum ab auditu, oculos à conspectu talium flagitiorum diligenter fidelis magister continebat. Libri apud illum à Regibus illis pro mæscaris tractabantur: viri boni ac moderati, pro histricionibus cum Regibus illis versabantur. parsimonia vitæ, morum reprehensio malorum irritio; virgæ mediæ fidijs ipsæ, atque plagæ, administræ illius institutionis erant, atq; comites. meminiq; me eudire de nostris senibus: Casimirum dicere solitum, *nullum se acroama audire suauis, quam eiulantem, ac virgâ casum ab illo magistro filium.* ô Regem Sparta dignum! qui in illis lacrymis, ac in illius vitæ angustijs, fundamenta bene ac sapienter regnandi filijs suis reposita esse arbitrabatur. Itaque cum magnarum rerum cupiditate, monitore Ioanne Longo, incenderetur assidue præclara illa ad virtutem indoles, videtis quos fructus mæcuritate suâ postea tulerit. Quid enim aliud causæ putatis esse, quod omnes vicinæ gentes atque nationes, ad Casimiri domum, quasi ad philosophi scholam concurrerent, vnde non solum Reges regnandi, sed etiam

STANISLAI ORICHOVII. 13

tiam magistros bene viuendi peterent? Nulla fuit alia, Equites, nisi ipsius institutionis opinio. Hæc enim impulsus sunt Hungari, vt ab illo Vladislauum Regem sibi peterent, hæc eadem Bohemi adducti Ioannem Albertum expetuerunt. ita Alexandrum Lithuani, ita Sigismundum Silesij. ô felicem tali prole Casimirum! ô ter, quaterque beatam Poloniam, quæ tantæ indolis primum, deinde virtutis parens atq; alitrix extitit: quæ quanta fuerit, testes sunt omnes gentes atque terrarum oræ vltimæ, quæ ab hæc istâ virtute aut seruatæ, aut deuidæ, aut cum Poloniæ regno sunt coniunctæ. Nec mirum, nastâ enim fuit hæc virtus naturam Imperio aptam: ad quàm cum accessisset vsus, confirmatioque doctrinæ, ad tantam laudem dignitatemque peruenit. & cum omnes isti optimi, atque omni laude dignissimi fratres, florerent ingenij gloriâ: sic tamen inter hos Sigismundus excelluit, vt tantum ipse vinceret omnium testimonio fratres, quantum illi vincebant reliquos omnes. Nam quæ vestrâ opinio, quanta etiam spes omnium de hoc isto iuvene fuerit, testes sunt comitia illa Casimiro mortuo Pjtrkouiæ habita: vbi cum de Rege deligendo deliberaretis, hunc natu minimum, fratribus maioribus Ioanni Alberto, ac ipsi Alexandro, anteferre ad imperium voluistis: & nisi partim Elisabet mater, partim verò Sigismundi ipsius continentia, fratri maiori concedentis, obstitisset, ante tulissetis. Vos hoc loco appello huius regni robur atque firmamentum Tencisel, quæ iudicia de hoc isto Regem fecistis? quanta contentione animorum atque armorum vestrorum hunc Regem sufficere patri voluistis? Quid tanto motu rerum spectastis aliud, nisi speciem quandam atque opinionem excellentis virtutis, quæ cum ipsa summa esset in Sigismundi fratribus, in hoc tamen ita excelleret, vt, quantum ætate superaretur à fratribus, tantum ille splendore virtutis ac nominis sui, fratres ipsos superaret? Quod autem ille se cum non extulerit, & quod à presenti iam regno ac oblato abstinerit, nonne hanc abstinentiæ illius laudem, cuius regno anteponendam putabimus? Quis enim in-

diffet in huius viri mente constans ac æquabilis ratio
 quædam vitæ, nunquam ille, mihi credite, abstinnisset
 ab eo, quod illi tum summâ voluntate ac incredibili
 vestra conspiratione datum oblatumque fuit. Nam non
 volitare cupiditate gloriæ, non inflammari ambitione
 ad rapienda regna, præsertim cum rex esse possis, hoc
 omnium difficillimum opus est Equites: hoc solius
 sapientis, ac huius hominis est proprium: qui tamen
 hoc ipsum, quod fratribus ante se concesserat quàm
 eumulate postea à vobis sit adeptus, res ipsa docuit.
 Mortuo enim Ioanne Alberto, deinde Alexandro fra-
 tribus, vniuersi hunc ex Silesiâ ad regnum paternum
 vocauistis, in summo ipsius regni discrimine, summo-
 que periculo. ita in eò solo restare spem regni atque
 salutis vestræ tum putastis. quo quidem regno
 suscepto, ita illud vnum & quadraginta annos admini-
 strauit, vt omnibus opibus florentissimum vobis post se
 reliquerit. In quo quidem regno, qualem se Regem
 ille gesserit, quibusue artibus illud administrârit, res
 ipsa iam poscere videtur, vt dicam: fuit enim hoc se-
 cundùm è tribus quæ de hoc ipso Rege dicenda ab i-
 nitio proposuimus. Vtinam, Equites, ea in nobis esset
 orationis facultas, qua vt par est, dicendo explicare
 possemus, quinam huius regis in regnando mores, quæ
 artes, qui modus fuerit. Nunc verò cum virtuti Sigi-
 smundi Regis non tantum mea, quæ nulla est, sed nul-
 lius omnino possit par oratio inueniri: date mihi hanc
 veniam, vt non tam orationem à me ipsam, quàm re-
 rum ipsarum, quas is gessit, commemorationem expe-
 cketis: quarum recordatione ac memoriâ, & hoc mœ-
 stum illius funus celebremus, & alijs præscribamus,
 quales Reges in regnando esse conueniat. Ego enim
 sic existimo, in summo Rege quatuor has res inesse
 oportere, sapientiam, iustitiam, fortitudinem, atque ele-
 mentiam. Quis igitur hoc homine sapientior Rex vn-
 quam fuit? qui mox suscepto regno, non vnâ aliquam
 partem regni, sed omneis illius partes animo comple-
 xus est: quæ cum laborare viderentur, præsentem me-
 dicinam omnibus summo cum præsidio attulit. Nam
 cum

cùm Poloniæ regnum maximis bellis, quæ pater ac fratres ante illum gesserant exinanitum, ac omni consilio & auxilio destitutum accepisset; incundam sibi ante omnia rationem putauit, quo & auxilijs iuuare, & consilijs firmare, & opibus reficere regnum posset. Multa illi ad ea expedienda, quæ animo conceperat, obstabant: inopia primum ærarij assiduis bellis exhausti: deinde desertum ab amicis regnum. Nullo enim tempore Poloniæ regnum maiori motu rerum fuit, quàm eo, quo à Sigismundo est susceptum. hinc enim influebat totam in Rusiam Scythia: hinc bello affecta imminabat Valachia: hinc Asia, Turcâ duce, minabatur nobis tota. cùm Germanis etiam non satis certa nobis propter Prussiam pax fuit. Hic Sigismundus solus in medio relictus, ac magnis vndique periculis circumuentus, ostendit patriæ illud speratum lumen animi, ingenij, consilijque sui. Omneis enim fuitimos partim societate sibi adjunxit, partim fœdere reconciliauit, partim verò bello deuicit. Nam Valachiam, insperatâ victoriâ de Ioanne Alberto elatam, fregit ac domuit. Scythiam quoque multis prælijs secundis deuictam, ad extremum tandem munificentiam liberalitateque suâ in fide habuit: perfecitque vt Scythæ genus hominum ferum ac indomitum, liberalitatem ipsius potius, quàm arma experirentur: quem illi honorem, ante Sigismundum, nulli Regum, ne illi quidem Alexandro domitori Asiæ habuerunt, cum Turcarum etiam tyranno, cùm ab omnibus derelictus, solus periculosissimum bellum gereret, fœdus ad extremum fecit, magis ex suorum tempore, quàm vt id vtile rebus communibus arbitraretur. de quo quidem fœdere dicam alio loco, Equites: & ita dicam, vt hoc ipsum fœdus, quod nonnulli reprehendunt, magnâ necessitate factum fuisse ostendam. Nunc dico, in his fœderibus atque bellis Sigismundum aliud spectasse nihil quàm pacem & otium suorum; vt videlicet Polonia tot iactata casibus, tot afflictâ cladibus, tot denique oppressa malis, requiesceret aliquando, & se ex diuturno labore, pace ac quiete reficeret: quæ eò miseriarum iam venerat,

ut neque priuatis, neque publicis opibus posset contra vim hostium subsistere. Ita enim Iagello Germanico bello, & Vuladislau Turcico, & Casimirus Prutenico atque Hungarico, & Ioannes Albertus Valachico Poloniam attriuerant, ut in mediâ victoriâ victa esse propemodum ipsa Polonia videretur. Quare cum spes restituendi regni nusquam, nisi in pace, Sigismundo restaret: propterea hanc ipsam pacem omnibus bellis, fœderibus, societatibus atque affinitatibus quæsiuit. Nam sorores, quas habebat, in Germaniam nuptum dedit: quâ affinitate ille Germaniam cum Poloniâ non solum coniunxit, sed etiam Germanorum opibus illam contra omnem vim muniuit. nobilissimis enim ac potentissimis ex eâ gente illas collocauit. quâ sanè re perfecit, ut illi primo omnium Poloniæ Regum pax cum Germanis firma esset. Nam quod is cum Prutenis bellum gessit priuatum illud bellum Prutenorum fuit, nullâ publicâ ipsius Germaniæ auctoritate susceptum. Et ne quid forte, quod ad pacem spectaret, prætermittere videretur cum iam Scythas liberalitate, Valachos deditiōe, Moscos victoriâ, Germanos affinitate sibi ac suis obligatos haberet: restabant Hungari, quos et si illis temporibus Vuladislau frater cum Polonis coniungebat, tamen Sigismundus longius prospiciens animo, Hungaros in perpetuum Polonis valebat deuinctos esse. Itaque cum Scepusia domus princeps in Hungaria esset, Stephanusque Transiluanix Palatinus, rerum post Regem, primus in Hungariâ potiretur, eius filiam Barbaram in matrimonium duxit, consentiente Senatu, ac approbantibus bonis omnibus. Læta hoc matrimonio Polonia fuit, non tam, quod societatem illi nouam attulerat, quam quod talem Reginam ex Hungariâ acceperat, quæ ob sanctissimos mores, castissimam vitam, ac ob admirabilem pudoris atque verecundiæ famam, Hester fuit vulgo appellata. Sed hæc voluptas huius lætitiæ non diuturnâ Polonis fuit: nam Barbara anno quarto, postquam in Poloniam venerat, vitâ est functa, magno cum mœrore ipsius Regis, dolore auctem omnium vestrum incredibili. quæ tamen ipsa moriens,

riens reliquit vobis pignus inite societatis cum Hungaris: filiam enim ex ea Hedwigim Sigismundus susceperat; qua Ioachimo Marchioni Brandeburgensi in matrimonium data, pacem Polonis cum Marchia fecit. Ita ille hisce artibus in omnes partes intentus, pace parata, Poloniam assiduis bellis afflictam, exinanitam, atq; proiectam erexit, refecit, ac plane denuo constituit. Quanta hac fuerit illius sapientia, ex alijs quoque potestis suspicari, Equites. Alij enim pace bella quærent: hic verò nihil bellis, nisi pacem quæsivit. Alij regna suscipiunt, vt finitimos bello vexent; hic regnum absque finitimos benevolentia infirmum esse duxit. Alij fœdera ineunt, vt ad evertendam pacem spatium habeant: hic omnia fœdera, quæ cum Turcis, cum Scythis, cum Moschis, cum Valachis habuit, pace terminavit. Quis hunc Regem non ad evertendos homines, sed ad servandos; non ad bello inter se committendos, sed ad pace coniungendos, natum fuisse neget? cum enim pacem omni regno suo compararet, non tantum suis, sed etiam alijs gentibus atque nationibus pacis auctor fuit; & quod inter omnes constat, pacem mutuam Christianis provincijs stabiliorē nunquam fuisse, quàm Sigismundo rege fuerit. Sic ille non tantum quid sibi soli utile esset spectabat: sed complectebatur ad suam & ad communem omnium salutem, omnes finitimos reges atq; nationes. Pacis enim auctor omnibus fuit: ad pacem, inuitabat, hortabatur, ac monebat omnes, valissetq; vtinam illius diuina vox atque sententia apud Ferdinandum ac Ioannem Reges, staret nunc, mihi creditè, Hungaria: neq; Turcis per illam ad nos, ac ad omnes pateret via. Verùm cum illi Reges belli, quàm pacis, essent cupidiores, Sigismundumq; non audirent, ab Hungaria ambo exciderunt: cuius motu atq; casu ea quoque, quod dudum ante habebant, cum magno communium rerum detrimento partim affligerunt, partim amiserunt. Et merito quidem: pace enim de medio sublatâ, quid vtriq; saluū esse potuit? Pax enim est parens atq; fons omnium rerum bonarum, Equites. sine hac nihil hominibus

incundum in vitâ, nihil stabile potest esse: quam qui oderunt, feri & indomiti, ac crudeles tyranni sunt habiti: contra verò, qui huius patrôni atq; auctores fuerunt, soli homines, soli sapientes, ac generis humani conservatores sunt dicti. & iure quidem: pace enim viuunt leges, excoluntur mœurs, tractantur artes. vicus postremò ipse, ad vitam degendam necessarius, ipsius pacis est fructus. quo etiam fit, vt difficilius sit pacificum Regem esse, quàm bellicosum. Quantò enim quisque ratione magis deficitur, tantò est ferocior, & ad bellandam præliuior. at pacis auctor atq; custos nemo potest esse, nisi idem vir sapiens fuerit. Eadem enim partes sunt pacis, quæ sunt ipsius sapientis. Nam pacis hęc finis est, vt in eâ conuenienter naturæ ac legibus viuatur. qui finis idem profectò est & ipsius sapientis. Hoc enim solum ille curat, ne quid a natura ac legibus aberreret. Quare nihil tam cum sapientiâ pugnat, vt videtis, quam odium, discordiâ, ac bellum. Hinc enim existunt regnorum mutationes, hominumque ipsorum ac legum interitus, quæ conseruare ac constabilire est ipsius sapientis. Quod in Hungariâ nè esset, tanquàm ex aliqua speculâ denuntiabat Sigismundus Ferdinando, atque Ioanni tempestatem futuram. quam cum illi non prospicerent animo, demonstrantemque Sigismundum non audirent, repente illa tempestas inuoluit ac corripuit omnia. Hungariamque sine legibus, sine iudicijs, sine rege, sine fide, exposuit direptionibus & incendijs. At Sigismundus interea cum conscientia consiliorum suorum interetur, nunquàm facere, agere ac moliri omnia desinit, quò, si minus pacem inter illos Reges conciliaret, regnum tamen suum ab illorum contentione abduceret. Quâ in re tantâ sapientiâ tantâque moderatione fuit, vt in summâ illorum contentione, vtrique charus esset, vtrique socius atque amicus. cum quibus vt pacem & amicitiam firmaret, alteri hoc est, Ioanni, filiam suam Elizabetam, è secundâ vxore hac iam grauissimâ atque clarissimâ Bonâ Sfortiâ, de quâ dicam alio loco, in matrimonium dedit. alterius ve-

rò filiam huic Augusto Regi nostro, filio autem suo charissimo atq; vnico, quem nobis ex eadem Regina reliquit, collocauerat: quæ nuper magno omnium cum dolore ac mœre decessit, ita ille, non armata tantum opesque omnes suas, sed etiam sanguinem ipsum, genusque suum vniuersum, in pacis rationes conferebat: sanguineque suo quàm plurimas genteis atque nationes, sibi regnoque suo obstrictas esse volebat, & cum belliosissimis nationibus, victoriosissimisque populis præesset; tamen hanc tantam copiam, non bellorum opes ac nervos, sed pacis instrumenta esse putabat. Quæ pax inquam, in regno constituta, quanta bona effecerit, quas artes excitauerit, quas opes huic regno tam priuatim, quàm publicè pepererit, attendite Equites: mentesque vestras paulisper ab hoc mœre vestro, ad res vestras adducite: quarum status, ante Sigismundum, qui fuerit, hæc vestra presens testatur copia: quam si conferre volueritis cum opibus illis vestris prioribus, inopia summa atque egestas illæ videbuntur esse præ hisce, quæ nunc sunt. An vos illas opes putabitis esse Equite Polono dignas? quæ tam modicæ fuerunt ac pene nullæ, vt legibus etiam vestris cautum fuerit, ne triginta marcas dos Equitis filix superaret. Non moderationis, mihi credite, sed postremæ inopiæ hæc ista lex fuit: cuius cum nos (ita me Di) ament) subpuderet, legem hanc dotalem tulimus, vt id quod inopia fiebat, lege fieri putaretur. cum interim benè se illis res haberet, qui locupletes videri volebant, si illorum sanctius ararium ipsas triginta marcas haberet. Neque verò hæc inopia tantum in ordine Equestri fuit, sed ipsi etiam medius fidius Senatores, ne plus centum marcis dotis nomine filix nubenti darent; lege, hoc est, egestate, prohibebantur. Sed quid ego dotem huius inopiæ signum fuisse commemoro? cum capita occisorum Equitum, tanquam pecudum non ipsius interfectoris capite ac sanguine, sed pretio ac centum marcis, contra omnia diuina ac humana iura, soluerentur? vt non mulcta, non pœnâ, non supplicio, sed tam vili ære capita vestra æstimarentur, cædesq; expiarentur. Ex hæc tantâ,

ac tam infami, tamque impiâ æstimatione apparet, egestas illa regni quanta fuerit: quæ tanta fuisse videtur, vt animam quis pro capite facilius daret, quam hanc pecuniam solueret: quam vtrique illis temporibus grandem fuisse constat, quæ nunc auctore Sigismundo nulla est. Quid verò illa macula atque labes nominis ac generis vestri, parum ne indicat, quàm inops à pecuniâ fuerit hoc regnum. Nam si quis fur pecuniam furto à quopiam vestrum abstulerit, capite plectitur atque suspendio: si quispiam autem eum, cuius hæc pecunia fuerit, occiderit, pecunia occisi caput soluit. ò commemorandas leges, & dignas, quæ in hac reipublica versentur! quibus non tanquam pecudes, pretio ac mercede sicarijs & interfectõribus additi sumus: quàm vos non legem, sed perniciem atque pestem Vestram, primo quoq; tempore de medio tollite, Equites, si salui esse, & boni viri haberi vultis. de quo quidem ipso erit fortasse vobis apud vos alius dicendi locus. Nunc vos iam perspicitis, quanta hæc inopia fuerit, cui omnes leges diuinæ ac humanæ in Polonia cesserant. Quid? in priuatisne tantum rebus hæc tanta inopia? imò verò multò etiam maior in publicis. Recordamini enim, per Deos immortales, illas angustias ararij, amissa vestigalia, bona, villas, vrbes, atque prouincias regias pecuniâ obligatas priuatis hominibus: tum demum statueris, quantum Sigismundo Regi debeatis, qui hæc omnia redemit, recuperauit, ac liberæ Reipublicæ restituit: quarum rerum inopiâ erat factum, vt homines historici literis mandarent, Polono Rege miserius esse nihil, & ita profectò res est, si tempora illa respicias, quibus illi scripserunt. An vobis tum regnum hoc diues fuisse videbatur, cum subsidia belli ac ornamenta pacis mendicatò pene Reges vestri quærerent? cum pignõribus, obligationibus, ac mutationibus, non solum bella administrarent, sed etiam domi viuerent? cum ita exinanitum erat ararium, diminuta vestigalia, omnes villæ, possessiones, salinæ, prouinciæ pignori oppositæ ac regio vsu auersæ; vt rex ipse neruis prorsus careret, quibus Rempublicam gereret? Quis vnquam

non dico Rex, sed priuatus homo, saliquid se positum ad vsus necessarios non habuit? soli ex omnibus Reges vestri sunt inuenti sine vlllo sanctiore arario. Nihil fingo, Equites: memoria in medio est, res ipsa. Legite priuilegia bonorum obligatorum. facile reperietis eò inopia redactos fuisse illos superiores Reges, vt, si non dico bellum aliquod ab illis esset gerendum, aut filia elocanda; sed equus ipse emendus, non prius haberent, quàm aliquid adderent ad priuilegij summam. Quare cum maximus nodus in Republicâ sit inopia rei pecuniariæ, sæpè fiebat, vt perniciosâ consilia Reges nostri inirent auferendorum è templis vasorum, ac nouorum imperandorum vobis tributorum. res etiam ipsas ad summam Reipublicæ pertinentes, inchoatas atq; affectas, cum magno ipsius Reipublicæ detrimento intermittebant. Difficile enim est efficere aliquid magni cum egeas: quòd pecuniæ nerui sint omnium bene gerendarum rerum. Ex his tantis, tam diuturnis, tam postremis difficultatibus, angustijsque, quibus omnes res priuatæ atque publicæ premebantur, Sigismundus Rex summâ sapientiâ atque incredibili celeritate hoc regnum experituit. comparatis enim pecunijs, vndique collectis Ioannis Boneri operâ, viri præclari atque industrij, salinas primum, deinde præfecturas, postremò villas, vrbes, possessiones redemit: æreque grandi persoluto vectigalia constituit: fructus prouinciarum auxit: arariam collapsam antea atq; effusam, ingenti pecuniâ cumulatum atq; refertum, vobis reique vestræ publicæ reliquit. Quid verò hoc eodem Principe atq; Ducem res vestræ priuatæ, ex illa Reipublicæ noçe à Sigismundo productæ, quantâ luce & quo splendore nunc fulgeant, quis poterit vt par est, dicere? Agri melius fidius, ipsi, siluæ item ac nemora, ruraque ac coloniarum vestræ, quæ in pacis sinu à Sigismundo collocatæ, medio (vt sic dicam) otij gremio nunc continentur, gestire mihi videntur, atq; huic auctori, parenti ac conseruatori suo gratias agere, quæ situ antea squallebant omnia: nunc verò hæc nouâ luce opum & copiæ ab hoc illustrata, fulgent, mouentur, seseq;

ad summam utilitatem vestram, rei que publicæ dignitatem efferunt. Eos enim fructus iam vobis subministrant, ut hos nullum bellum, quamvis atrox atque diuturnum, exhaurire possit. Mandate hoc memoriæ, Equites: spero multa vos liberosque vestros ac maiora indies bona visuros: in hisque semper ita existimabitis, sine Sigismundo Rege nihil horum vos fuisse visuros. Nam ante illum quid sperare potuimus, in illis præsertim tantis angustijs? cum mentes animique vestri debilitarentur inopiâ, ipsaque egestas nobis ad omnia, quæ concupieramus, magna atque præclara, obstaret. quæ nunc sublata de medio atque remota, res nostras secundas ornauit, aduersis præsidium attulit: bello subsidia, paci verò ornamenta suppeditauit. auctæ iam sunt vestræ dotes, quarum modus non in lege, ut antea, sed in voluntate vestrâ pendet: viluit aurum, cuius vsus nimius iam fastidium vobis parit. argentum etiam ipsum, non priuatorum hominum videtur esse, sed illorum Regum superiorum. Nihil de ære ipso loquar, quod auro argentoque vestro obrutum, vix iam comparet. Ita Sigismundus, quasi alter ex Hierosolymis Salomon non copiam auri atque argenti, sed utilitatem Polonis attulit, & quod imprimis laudatur in Salomone Rege, quòd ille diuturnâ pace aurum atque argentum lapide vilis Hierosolymis reddiderat; hæc certè laude Sigismundus non solum illi par, sed etiam superior fuit. Salomonem enim illa copia dementiauerat, ac à Deo suo patrio auerterat: hic verò in vberimis copijs, religiosissimus; in summis verò opibus, temperantissimus ad extremum fuit, nihilque ad vltimum spiritum curauit magis, quàm ut ipsius regnum in pace vigeret ingenijs, valeret doctrinis, ac omni humanitatis & religionis laude floreret. Quando, Equites, hoc regnum, quando vbertius ingenijs, aut cultius vnquam doctrinis fuit? nunquam Equites. omnia se simul hoc Rege in Poloniâ profuderunt, pax, opes, literæ. Rarum fuit antea, ac pene inauditum in Poloniâ Græcarum literarum nomen, quæ ita erant hominibus nostris incognitæ, ut id, quod quis non intelligeret,

geret, *Gracum esse* diceret. Iam verò Latina ipsa oratio quàm absona fuerit atque barbara, Biga & Baraberus sunt testes, boni quidem illi viri, sed tamen inepti magistri ac rustici. Conferte nunc cùm his eaq̃ & ipsi didicistis, & in quibus liberi exercentur vestri: non barbariam, sed Græciam: non Sarmatiam, sed Italianam dicetis factam esse Poloniam. Ut iam non Musæ Græcæ, neque Latinæ, sed vrbes mediis fidiis ipsæ, Roma atque Athenæ, honore, præmio, ac fauore Sigismundi inuitatæ, commigrâsse in Poloniam videantur. Ita mens, sonus, ac subtilitas vtriusque orationis non externa, sed vernacula: non peregrina sed domestica, in ore nostrorum hominum versari mihi videtur. Circumspicite, Equites, quàm vndique circumferantur versus optimi: audite quibus laudibus solutæ ac iunctæ orationis suauissimi huius Regis à Polonis celebretur memoria. Nihil dico de me, cuius oratio, quantulacunque est, aut si quæ omnino est, huius Regis beneficio creuit. Voluimus quidem & nos de hoc Rege àliquid dignum ex hoc loco vestris afferre auribus: sed tamen id assequi, tarditate, vt par fuit, non potuimus: studio tamen certe & voluntate proximè illis sumus, qui literas suas arteisque optimas huic Regi acceptas ferunt: & qui hunc quasi quendam mortalem Deum, alto cælo demissum, mirantur: ac harum ipsarum literarum opera, quas illius beneficio didicerunt, cupiunt eum esse immortalem. Viues ergò ô diuine Rex laudibus carnibusque nostris, nosq̃ è cælo benignus adspicies, tuoque numine ac munere hæc bona propria nobis velis esse, quæ hinc abiens reliquisti, Commouit lacrymas, fletusque interpellauit orationem meam.

Sed tamen, quod institueram dicere, par hic pacis artibus Salomoni Regi fuit, constantia verò recti propositi, longè illo superior: quod vt æquabiliter in omni vitâaueretur, diffusus ingenio, quæsiuit in suo regno socios tantarum rerum tuendarum optimos ac probatissimos. Habuit enim ex delectis viris summâ auctoritate Senatū, ita vt hoc constet, in Polonia si-

mili

simili splendore Consilium nullius Regis vnquam fuisse. Tria autem precipuè in deligendis Senatoribus spectare solebat: genus primò ipsum, quòd maior auctoritas apud homines nescio quomodo spectata nobilitatis sit, quàm incognite deinde, sapientià præstantes: postremo, sententià & linguâ liberos. Quòd si quando in his legendis remissior fuit, in his magistratibus mandandis certè fuit, quibus summa non continetur regni, & in quibus homines non gerunt Rempubicam sed gerere discunt. In summis autem regni magistratibus quàm diligens fuerit, vt non repetam vetera, testes sunt hæc lumina regni. Recensete viros hos, & illorum familias, non vt illos laudemus, sed vt in illis deligendis iudicium ac sapientiàm Sigismundi incredibilem admiremur. adest Princeps regni Tarnouia domus: quid ex hac eadem domo maius? quid Dijs, hominibusque charius, hoc isto Ioanne Tarnouio Castellano Cracouiensi, hoc in regno vnquam fuit? cuius tot extant victoriæ, quot sunt huius regni inimici: tot trophæa, quod deuictæ provincie: tot triumphi quot ab illo subiugum missi hostes. quo homine Sigismundus Rex custode peritissimo, imperatore acerrimo ac felicissimo, periculosissimis temporibus, maximisque hostibus, hoc regnum defendit: Scythiamque, Valachiam, ac Moscouiam denicit: omnesque hostes vestros hoc ducè, aut parere vobis, aut certè cedere coëgit. Prætermitto Turciam ipsam, quam in Hungariâ Ludouico Regi infestam ac inimicam, ne capta Alba Græca, omnia simul euerteret; hoc eodem Ioanne Tarnouio ducè prohibuit atq; repressit. Quid verò hic qui hunc ordine consequitur, Petrus Cmita, lumen atque ornamentum huius regni? non splendore Vnificensis familie, non sapientiâ, non auctoritate, iustitiâ, non rebus gestis à Sigismundo impetrauit: vt ad hunc vnum summos magistratus huius regni deferret, Palatinatumq; Cracouiensem Marsalcatum, (vtamur enim verbis nostris) præfecturas item magnas ac illustres illi mandaret? Quid hic Ioannes Latalicius Posnaniensis Palatinus? homo quidem Equestri loco Ortus, tantâ tamen virtute, tantaque sci-

tentiæ libertate præditus, ut ipse suis subnixus opibus,
 in Sigismundi senatum ascenderit? Quid vos decus
 huius regni atque præsidium Thencisci? quæ ornamen-
 ta? quæ insignia summæ atque excellentissimæ virtutis
 vestræ, à Sigismundo non estis adepti? vidistis enim
 Andream ex vestro ortum loco, paruum quidem illum
 corpore, sed ingenio ac eloquentia summum, Castella-
 num Cracouiensem. Vidistis etiã Ioannem fratrem
 Palatinum Sendomiriensem nuper defunctum. Sed quid
 ego mortuos commemoro? dum tu ipse, Ioannes Sen-
 domiriensis Palatine, coram hic præsens adsis, qui cum
 ob amplissimam, & haud scio an maximam in hoc re-
 gno familiæ tuæ dignitatem, tum verò ob prudentiam
 sapientissimo sene dignam, à Sigismundo dignus es ha-
 bitus loco isto & ordine. Iam verò quomodo te, Sta-
 nislae Laski, præteream? cuius genus & industria, spi-
 ritusque illi senatorij domi ac foris cogniti, apud Si-
 gismundum tibi sunt suffragati, ut Siradiensis Palatinus
 esses. Verecundius de te dicerem, Nicolae Brudzoui,
 si meo nunc iudicio vterer, non alieno. Quantò enim
 tua erga me benevolentia maior est, tantò ego minus
 possem de tuo genere, virtute, ac doctrina dicere.
 Nunc verò quoniam senatum Sigismundi, non priuatos
 amicos commemoro: dico Sigismundum in te fuisse
 secutum, ut Lanciciensis illi Palatinus esses, cum ge-
 nus ipsum virtutemque egregiam, tum verò vel impi-
 nis literas, studiaque doctrinæ, quibus instructus atque
 paratus, vocatu Sigismundi in illius senatum veneras;
 ut essetis cum hoc Petro Firleio Russiæ Palatino, quasi
 quædam in Sigismundi Senatu duo sidera, splendentia
 omni philosophiæ laude atque doctrinæ. Vestræ qui-
 dem Senatores, succrescit laudi hic Ioannes Coscie-
 lecius Inouuladislauiensis Palatinus, clarissimâ atque
 munificentissima ortus familia, cuius maiores tantum
 inopiâ publica, de qua paulo ante dixi, commoueban-
 tur, ut pergrandem pecuniam, quâ obligata bona Re-
 gia habebant, Regibus remitterent: Mariæburgoque
 ac alijs amplissimis possessionibus vltro Casimiro Regi
 concederent: cum nummum nullum ex illa infinitæ

obligatione acciperent. tanta fides Cosciececiæ gentis erga vestros Reges fuit, vt in summâ suâ copiâ inopes se arbitrarentur esse, vestro egeno Rege. Sed quid ago? aut quo progredior? incidi in numerum vestri Senatores clarissimi, in quo difficile est ex vobis non aliquem, nefas quenquam præterire. Sed dabitur mihi profectò hanc veniam: & quod in ipso cursu orationis tam multos prætereo, quosdam autem attingo, partim id tempori ac auribus vestris seruiens facio; partim verò, quòd me vox, lingua, latera prius in dicendo deficient, quàm, vt par est, explicem, quid in vnoquoque vestrum deligendo Sigismundus fuerit selectus. Quanta tamen sit auctoritas omnium vestrum cum summâ benevolentia Equitum Polonorum coniuncta, cum ex his, de quibus iam diximus, sciri potest; tum verò vel maximè ex hoc isto Andrea Goreano Comite, Posnaniensi Castellano, ac superioris Poloniæ præfecto: qui adolescens ac pene puer, ita commendatione excellentis virtutis Sigismundo Regi charus fuit, vt dignus ab illo & summis honoribus haberetur, & qui patri Lucæ clarissimo viro in amplissima præfectura ordineque succederet. Cuius ea est auctoritas apud omnes, ea dignitas, is vitæ splendor, vt nullius opes in hoc regno maiores vnquam fuerint: in quo quidem homine illud, quod Platoni illi philosophorum Deo difficile videbatur, vt summæ opes cum summâ virtute in eodem homine possent esse: ita vtrunque cum summâ laude excelluit; vt nihil in Polonia illo sit ditius, nihil etiam melius. Nam bonarum rerum & literarum ac ipsius doctrinæ ita studiosus est, vt aliud cupere videatur nihil; opes etiam ipsius non libidinum, neque cupiditatum sunt instrumenta; sed humanitatis, virtutis, atque dignitatis singularis. Hoc homine Equites, quoniam vehementer nituntur res vestræ, salutem illi ac iacolumitatem, quod facitis, velle & optare debetis. Ex his tot & tantis ac talibus viris apparet, qualis Rex iste fuerit, & haud scio an aliud signum boni sit Regis, quam ipse senatus; apud eam Regem præsertim, qui non sua, sed conser-

mandorum

uandorum hominum causâ se factum esse Regem nouit. Quemadmodum enim est in ipsis artibus; in quibus quales ipsi artifices sint, instrumenta illarum declarant: sic etiam, cum ars artium omnium, scientia sit administrandi regni; nusquam ratio ipsius Regis magis apparet, quàm in ipso senatu, qui instrumentum quoddam bene gerendæ ciuitatis suo Regi est: qui si nequam, si iniustus, si helluo, si rapax ac sceleratus fuerit; certò scio consimilem quoque illi esse Regem. Quid ita? quia mens ipsa infelix, non iam regis, sed tyranni, cum spe atq; cupiditate omnia suorum ciuium deuorat; nihil agit, nihil aliud dies atque noctes molitur, quàm ut ne quis illi omnino ad ea obftet, quæ concupiuit. Quare tyrannus omnis ueluti quædam immanis bellua, in formam humanam insuta, antequam sternat ciues, vastet leges, ac solus deuoret omnia, senatum omnem tollit funditus, si quem habet; aut curat, ne quis in senatu illius sit genere, sententiâ, atque lingua liber. ita tyrannus aut senatu caret, aut si quem habet, ex obscurissimis quibusque atque nequissimis, linguâque ac mente seruis, collectum senatum habet: si tamen senatus dicendus est cætus ille infelix, ex teterrimis quibusque hominibus, ideo conflatus, ut cum his tyrannus scortetur, potet, leges mutet, Rempublicam vexet, ac quorum assentatione, quasi cæstro quodam plenus perturbatione atque pœnitentiâ, agatur in furorem atque in amentiam: ut ita uiuat sine fide, sine pace, sine certo fœdere, ac in concursu plorantium, atque tempestate querelarum perpetuo uersetur, plenus barbarum atque tumultûs. Cogitate hoc loco, per Deos immortales, Equites, & vestros illos ueteres tyrannos, & hos etiam aliorum nouos: ut hæc, quæ dico magis ex aliorum contentione, quàm ex oratione meâ intelligere possitis: quam æquus Sigismundâ senatus fuerit, quam iustus, sobrius, continens, atque sanctus; ut facile appareat, hunc Regem, non suæ cupiditatis gratiâ, sed uestri salutis causâ senatum ex his uiris dilectum habuisse. Quem ille ordinem tantâ cura coluit, ut ab initio suscepti regni plenum sena-

rum semper habuerit optimorum Pontificum ac fortissimorum virorum: quod sine isto adiumento atque praesidio, neque ipsum se, neque regnum suum putaret esse diuturnum. Quam etiam ob rem tantâ veneratione senatus apud illum fuit, ut Pontifices, dominos suos, Senatores Verò, sincerè dilectos in literis appellaret. Ô mentem non mortali aliquo regno, sed ipsâ immortalitate dignam! Cum enim penes solum regni summa esset, tamen & regni socios Senatores, & Pontifices dominos regni habere volebat; ut regnum cum socijs certius administraret, & dominos suâ sponte sibi præponens in summa potestate non insolesceret. & cum solus omnia in regno posset, nihil tamen seorsim ab senatu præter regium nomen haberet: quod tamen ipsum summâ moderatione ipsius senatus temperabat, à cuius auctoritate nunquam dissensit, nunquam ille, suadente senatu pacem, bellum gessit: nunquam contra senatu ad bellum hortante, ille pacem fecit. Ita in consilio ipsius partes nullæ, dissensio nulla fuerunt: sed mirificus, illo gubernante atque providente, ad communem salutem consensus. Non senatus illi Reipublicæ clauum in summis tempestatibus gubernanti è manibus præripiebat: non ille vicissim senatûs quasi nauarum remigationem impediēbat. Sed cum in senatu alij venientem tempestatem denunciarent, alij pericula Reipublicæ tanquam naus ostenderent, alij velis, atque remis incumberent: ille tanquam sapiens nauclerus, ad gubernacula Reipublicæ immotus sedebat: singulaque momenta temporum, locorum, hominum, ac periculorum expendens, eò, quo spes salutis ostendebatur, consilia suorum, cursumque regni dirigebat. Hæc ratio senatûs, hæc illius optimi, atque sapientissimi Regis fuit in hac Republicâ providentia: ut mirum iam videri non debeat, si vna ex omnibus prouincijs, atque terris, in tanto rerum omnium motu, Polonia salua atque integra steterit. Non casu aliquo, mihi credite, id est factum, neque fato. Rationi enim homines subiecti sunt, non casibus & consilijs, non fati. apud quos si quid non rectè, neque ordine geritur, scito

scito ibi non fatum, neque casum, sed rationem rectam defuisse, quæ cum à consilijs nostris abest, res nostræ cadunt, stare non possunt. Quare, si vos, regnumque vestrum sapientiâ Regis vestri, fide verò & auctoritate senatûs ad hanc diem stetit: illos, qui iam conciderunt, resque suas amiserunt: stultitiâ non casu amentia, non fato, perijsse dicemus. An tu, si quam in nauim ita moratam conscenderes, in qua aut nautæ nauclero remoto, aut nauclerus ipse reiecto clauo, cælique, ac siderum, ventorumque ratione posthabitâ, vellet ipse remigare: salutemne tu vllam ibi sperares? aut, si quid naufragij accideret, fato cuidam potius quam illis qui permutatis officijs nauim euerterunt, naufragiam illud tribueres? Ad eum modum, Equites, omnes prouinciæ quas aut ipsi vidistis, aut de quibus ab alijs audiistis, perierunt: dum Rex pro senatu ipse sibi esset, aut dum senatus officium Regis obire vellet, prouidere enim ac monere, officium est boni senatus: Regis verò, gubernare ac seruare. Quæ ratio administrandi regni atque moderatio, cum semper constans, æquabilisque in senatu Sigismundi fuerit, mirum non est, si soli propemodum ex omnibus gentibus, ad hanc diem integri sumus, & si hæc istâ felicitatis parte Polonia, cæteras omnes prouincias antecellat, quarum nulla illi hæc istâ parte est par: non Italia, quæ varijs seditionibus regum cum plebe, libertatem amisit: non Gallia, quæ sæpius fusâ atque cæsa Regem suum captiuum vidit: non Germania, quæ nunc studio nouarum rerum, de libertate omni periclitatur: non Hungaria, misera atque afflicta: quam discors à Rege senatus, puer verò Rex funditus euertit. non iam omnes oræ atque exterae gentes ac nationes, se hac parte nobiscum conferant: quas omnes aut bellum euertit, aut seditio afflixit. Solâ Polonia, Dei summo beneficio, atque huius optimi Regis sapientiâ, ac consilio consentientis senatûs, cunctis nunc floret opibus, viuit suis legibus, moribus etiam ac institutis antiquis veterem suam retinet dignitatem, nec propter aliam causam (vt iam dixi) nisi quòd in ea & sapiens ipse regnabat

gnabat Rex, & Reges ipsi (hoc est senatores) erant sapientes, qui cum omnia diligenter prospicerent animo: Rege in ipsa puppi Reipublicæ sedente ac clauum dirigente, nihil fortuna neque casus in rebus nostris valuit: quæ si quid in rebus humanis valent; ibi certe valent, vbi non recto consilio, sed præcipiti temeritate aguntur ac feruntur omnia, Quare soli ex omnibus nunquam accusarunt hoc Rege fortunam Poloni: nunquam de casu sunt questii. Omnia enim secundum Deum & illius providentiam, in Sigismundi ac illius senatus sapientiâ, tam domi quam foris, tam pace quam bello erant nobis reposita. Subegimus hoc Rege gentes antea inimicissimas nobis, atque inuisitas, nonnullas nobis adiunximus, eaq; omnia incolumi regno, saluis legibus ac integrâ libertate, hoc duce, gessimus. domi etiam illo auctore atq; principe, convenientissimè in summâ beneuolentiâ publicè viuimus: subsidia belli ac ornamenta pacis, parca ab illo, relictaq; habemus; vt quocunq; oculi nostri inciderint nihil desiderent ex rebus omnibus, quæ ad vitam tuam ac tranquille gerendam pertineant. Est enim pax à Sigismundo constituta nobis: sunt opes, vigent literæ, est fortis atq; sapiens Senatus. restat etiam hic Augustus filius spes vnica regni, atque tantæ laudis atq; gloriæ paternæ heres. qui vt ea tueatur, quæ illi pater amplissima reliquit, hanc istam sapientiam patris assidue intuebitur: res ipsius gestas, consilia item atque rationes omnes administrandi regni sibi proponet: quæ nullam rem esse declarant, in munere regio positam, quæ sapientiâ Sigismundi Regis non comprehendatur. Verum hæc ista sapientia quam summam fuisse in Sigismundo Rege multis argumentis perspicitis, & si per se ipsa summa sit, (est enim oculus quidam mentis quo à magnis atque excellentibus viris causæ rerum expectandarum, fugiendarumque cernuntur, tamen hæc ista sapientia, nisi habeat iusticiam in administrando regno adiunctam, infirma est, rebus etiam humanis, non multum sane proficua. Neque enim satis est, vt causam videas, qua stent cadantq; regni res; nisi etiam causis illis, aut retentis, aut remotis æquabiliter, iustè ac legitime in ipsa Republica

versere: utque imprimis cures, ut in tantâ varietate, rerumque humanarum conuersione, quam minimi motus in Republicâ existant: quod si qui acciderint, ut sine detrimento communi accidant; quod cum sine maximarum rerum vsu, vario atque diuturno teneri non possit; quis hac laude Sigismundo excellentior Rex fuit? qui cum beneficio longissimæ ætatis, (vnum enim & octuagesimum annum agens decessit) tum etiam prudentiâ singulari atque diuinâ, ad eam iustitiæ laudem peruenerat, ut in suâ Republicâ nihil earum rerum esset omnium, è quibus discordiæ, seditiones ac bella ciuilia existunt. quæ tum sinne, cum virtus exæquatur vitio; cum boni præmio, mali verò suâ carent pœna: denique cum non pro dignitate ac meritis cuiusque, sed pro regnantis libidine, alij plus, alij minus vtuntur rebus communibus. Ex hac enim inæqualitate ac intemperantiâ quadam, oriuntur in Republicâ morbi illi insanabiles, quos in corpore sano atque integro. Hinc enim existunt discordiæ, seditiones, ac bella ciuilia, cum ipsarum legum atque hominum interitu, & meritò quidem. Quid enim in eâ Republicâ salui aut diuturni futurum speres, vbi vitium præcurrit virtuti? vbi algeat boni, latantur improbi: vbi dignitas cedit pecuniæ, virtus generi, ingenium socordiæ atque negligentia? postremò vbi indignissimus quisque amatur colitur, ornatur, ac ad amplissima quæque promouetur, summâ cum desperatione bonorum? Quam necesse est in tali Republicâ ac intereant omnia, quamuis illa magna sint atque præclara. Non agam pluribus, Equites: neque exemplis vtar Græcorum ac Latinorum, & ipsorum etiam barbarorum, qui respublicas suas potentes ac florentes amiserunt, dum iam illis nullus habetur virtuti honos, nulla pœna vitio. Ex ipso enim Sigismundo omnium istarum rerum exempla sumi possunt: qui cum sapientiâ illâ magnâ atque incredibili, inæqualitatem ipsam videret pestem ac perniciem esse ciuitatis: ad eum finem dirigebat omnia, ut neminem eius Respublicæ cuius hic Rex fuit, pœniteret: quâ cum æquabiliter illo Rege vterentur omnes; non metuebat,

ne qui vir bonus atque fortis, contemptus ab illo ac neglectus; aut res novas in regno moliretur, aut seditionem bellumue civile spectaret. quod ibi necessario fit, (vt iam diximus) vbi non æqualiter neque iustè viuatur. Quare vt remoueret à suo regno omnia hæc mala atque incommoda; Rempublicam ipsam omnibus ex æquo vtendam ac fruendam proposuerat: ita tamen, vt ratione & boni ad illam admissi, & mali inde pulsi esse viderentur. Neque enim in Poloniâ improbitas atque indignitas, desperatione frangebatur vnquam magis, quàm Sigismundo Rege: contra verò, virtus probitas, atque dignitas hunc locum honoris & gratiæ apud Sigismundum habuit; vt cum genus ipsum illustre in claris viris adamasset; tamen ipsâ virtute sæpe posterius clarum duxit genus: gradumque ad honores amplissimos in suâ Republicâ virtutem volebat esse, non genus. Dabis mihi hoc loco hanc veniam, Nicolae Vuolsci, vt tuo potissimum exemplo me vera dicere probeam: cum enim Equestri ortus esses patre, Sigismundoque, non generis neque opum, sed virtutis commendatione esses cognitus: hunc tibi honorem ille habuit, vt te & gynæcio clarissimæ atque pudicissimæ huius Reginæ vxoris suæ præficeret: & ad te Sendomiriensem Castellatum cum multis prouincijs deferret. Hoc ille diuino factò suo docuit, quàm iustus Rex esset: cum tantum tuæ excellenti virtutis fidei ac integritati tribueret, vt quo genere ortus esses, querendum sibi non putaret. Quid verò tu, Martine Zborovvski? parumne es tum expertus, quam iustus hic Rex erga te fuerit; cum tuæ spectatissimæ virtutis durior aliquando conditio esset? cum enim virtute, constantiâ, ac magnitudine animi inuidiam calumniamque superares, & salutem Reipublicæ libertatemque communem, tuæ oblitus, maximo animo defenderes: tantum apud Sigismundum ad extremum dignitate valuisti; vt tua nimia (vti quidam putabant) in causâ communi libertas, tibi ad hunc honoris & dignitatis gradum non obstaret, quem nunc in Republicâ tenes: quia verò etiam hæc ista bona & animi

& ingenij tui, in Califfiensi hoc isto Castellanatu tibi sunt apud Sigismundum suffragata. Sed quid ego hos commemoro? cum externi homines ipsi, atque aliunde orti, tantum apud illum virtute valerent; ut illis non in regno tantum ipso, sed etiam in Sigismundi Senatu locus esset. Adest enim Severinus Bonerus, vir, Vvisemburgo quidem profectus; ita tamen ob virtutem, ingenium, industriamque Sigismundo Regi probatus; ut nihil illi obstaret ad honores huius regni externum genus. Cum enim fides ac industria ipsius, in omnibus officijs ac muneribus regni amplissimis fuisset cognita; illum Sigismundus & salinatore[m] fecit, & praefecturas mandavit, ac in senatum introduxit. in quo ille maiestatem Reipublicae vestrae cum his servaret, qui in hoc regno e vobis sunt orti. & tamen apud Sigismundum caruit invidia propterea Bonerus; quod alienigena esset, ac Germanus, non civis, neque Polonus: cum illo enim Sigismundus ob virtutem ipsius praestantem ac singularem communicavit hoc regnum, in quo nunc ille omnibus opibus fortunae, ingenij, ac dignitatis summam vestram voluntate floret. Ad hunc modum Sigismundus praemijs in Republicam propositis, optimi cuiusque virtutem ad ipsam Reipublicam tendendam excitabat: quam sane ratione tantum profecit, ut nullum tempus in hac Republica feracius fuerit virtutum omnium. pro se enim quisque, tam pax, quam bello nitebatur, ut sub optimo Rege bonus ipse civis esset: & ne quis, amplissimis praemijs virtuti propositis, ipse sibi ad laudem deesset. Quare tanto studio ad virtutem & ad gloriam exarserant omnes, ut summi, medij ac infimi, ad summa contenderent. Testis enim hic est Ioannes Tarnovius, qui etsi genere clarissimo sit ortus, tamen ad res maximas, pro salute huius regni gerendas, honoribus amplissimis ab hoc Rege inuitatus, tantum virtute profecit; ut non solum nostros Imperatores omnes, sed etiam illos veteres externos, Scipiones, Marios, ac Maximos, bellicam laude adaequaret. Quid verò hic Nicolaus Sieniawski Belzensis Palatinus? qui praemijs à Sigismundo exci-

eizatus, cum Alexandro ac Procopio fratribus, sic rem
 militarem in Russia hoc Rege administrabant; ut eo-
 rum operâ, Russia illa afflicta, ac anniuersario hoste
 pene deleta, requiescat nunc, ac nouis colonis solitu-
 dines suas compleat, atque instauret. ita ut post homi-
 num memoriam cultior Russia nunquam fuerit, quàm
 est nunc Sieniauiorum & aliorum fortium virorum o-
 perâ, quorum Virtute ad hanc rem Russia stetit. quæ
 cum assidujs hostibus esset exposita, fortissimorum vi-
 rorum præsidio, eam Sigismundus muniendam sibi puta-
 bat: eiusque prouinciz magistratus, his potissimum man-
 dabat, quorum animo ac virtute confidebat: veluti
 nuper paulò ante, quàm esset mortuus, Podoliz Pala-
 tinatum ad Ioannē Mielecium detulit, virum fortem
 ac genere, ingenio, opibusque præstantem. Prætereo
 alios multos fortes ac claros viros, quorum virtutem
 Sigismundus ad res maximas iusticiâ suâ excitauit, be-
 neficijs auxit, præmijs verò confirmauit. Est hæc di-
 uina summi illius viri ac iustissimi laus: qui cum am-
 plissimo ac copiosissimo Regno potiretur; illius omnes
 copias atque opes, non suæ priuatæ libidinis, neque
 compendij sui putauit esse; sed eius Reipublicæ, cuius
 Rex fuit. Quare quicquid positum erat aut in hono-
 ribus Reipublicæ, aut in vectigalibus ipsius Regis, ea-
 rum rerum omnium dispensatorem ille se esse putabat,
 non possessorem neque dominum. Quo etiam fiebat,
 ut hæc communicaret omnia cum viris fortibus, ac de
 Republicâ benemeritis; ita ut cuiusque dignitas ac meri-
 tum postulabat: summas opes Regum esse ratus copi-
 am honorum virorum atq; fortium: quorum virtus, ibi
 iaceret semper, vbi nullus ei haberetur honos. Quare
 eum Sigismundus gratus esset, erga optimi cuiusq; vir-
 tutem; commouit præmijs propositis studia hominum,
 non solum summorum, sed etiam mediocrium atque in-
 fimum. Pro se enim quisque hoc Rege excellere
 in Poloniâ studebat. nemo erat qui aliquid non affer-
 ret in medium, quo Regi suo operam ac industriam
 probaret. Artifices ipsi medius fidius, ac omne genus
 mechanicum, commotis studijs, artes suas diligentius

hoc Rege coluerunt: cum viderent operas quoque suas placere Regi, itaque tanta copia optimorum opificum, atque artificum hoc Rege fuit; ut Phidix illi veteres atque Polycleti & Apelles reuixisse in Polonia viderentur: qui pingendi, fingendi, ac dolandi arte, illorum veterum artificum gloriam adæquarent. quorum cum multa essent in hoc regno opera pulchra atq; visenda; tamen huius vnus arcis opus vincit ac superat omnia: quam ille præstantissimorum artificum operâ à fundamentis, extruxit, ac Cracouiam, hoc isto præsidio muniuit; tanto sumptu ac opere, ut non hominum, sed Deorum immortalium sedes, arx ista esse videatur. Quid verò Basilica huic templo adiuncta, paruumne accessione suis, huic ædi Venceslai decorem, dignitatemq; attulit? in quâ & pictorum operæ & sculptorum ac fabricorum singularia & magnifica visuntur, quam Basilicam ille & religione summi Dei consecrauit, & omnibus ornamentis, ut videtis illustrauit, corporique suo tabernaculum hanc esse voluit: in qua illud, quasi quodam regio itinere defessum, non minus longo, quàm molesto, postremum requiesceret, ac supremam mundi diem expectaret. Quanta hæc Sigismundi iustitia fuit, quàm potens, quàm magnifica, quàm clara apud Deum, quàm nota & probata apud homines? qui distribuendis æqualiter præmijs ac muneribus regni, in mutuâ pace ac beneuolentiâ suos tenuit; & ad virtutem bonos viros, cupiditate rerum optimarum incendit; ac in contrario genere hominum, hoc ipso modo firmabat rationes bonorum. Nihil enim apud illum contemptius, nihil neglectius, nihil vilius improbis fuit; ut ex hac istâ ratione, boni præmia suæ virtuti seruari à bono Rege scirent: mali verò, nihil præter contemptum ferrent atque pœnam. Ita ille honores omnes solis bonis, ac fortibus viris, debere se putabat: quibus cum improbis etiam communicatis, boni in officio, dolore redderentur remissiores; improbi verò, nihilo illis ipsis honoribus fierent meliores. Quare cum præmium & pœnam æquabiliter dispartiret, seseque ipse sanctissimè gereret: virtutes præmijs, vitia

contra pœnis affecit. Cuius rei etsi multa extant exem-
 pla, tamen haud scio an aliud sit clarius illo, & ad
 faciendam cum in re militari, tum in omni vitâ si-
 dem accommodatius, cum Raduankouium centurionem
 ob Orneræ Prussico bello prodicionem infamiâ publico
 iudicio notauit: militesque nostros huius calamitate ac
 ignominiâ docuit, vt pugnare potius, quam fugere,
 mori, quam fallere, vellent. Hisce artibus Sigismundus
 cum suos ciues benè viuere, & iustè agere docuisset;
 facile illam quoque iustitiæ partem, quæ legibus tra-
 ditur, absoluit. cuius hæc summâ apud Sigismundû fuit,
 vt conuenienter in hâc societate nostrâ viueremus ad
 hunc ille finem omnes leges suas retulit, quibus pax
 inter nos cum summâ beneuolentiâ constaret. Quas le-
 ges si inspicias, tanquam in aliquo speculo, omnes sen-
 sus Sigismundi ac rationes expressas videbis. Nullam
 in his tyrannicam mentem, nullam utilitatem ipsius
 propriam reperies. Vestræ libertatis, Equites, vestræ
 dignitatis, vestræ maiestatis sunt illæ leges: quæ in
 Poloniâ solæ regnant, ac ex æquo vobis & Sigismundo
 Regi vestro imperabant. Neque enim solutus est Rex
 legibus apud vos: non quod illi vtile, id iustum vobis:
 non quod lubet, id illi licet. Romanæ seruitutis sunt
 ista carmina, quæ laudat nemo, nisi seruus sit, aut
 Italus: qui quidem vt certius seruiret, scholas etiam
 sibi (si dijs placet) condidit: doctoresque legum fe-
 cit, à quibus nil nisi seruire disceret. qui doctores in-
 quàm, legum istarum seruilium, transcensû Alpibus,
 venerunt etiam cum talibus præceptis ad vos: quos
 hîc passim iam vagari videtis, cum hoc isto Dijs irato
 supercilio, ac pessimo libertatis vestræ exemplo: quos
 vos, id quod facitis, contemnere debetis, Equites: &
 tanquam contagionem quandam, hanc istam Neronia-
 nam scholam fugere, regnoq; vestro pellere: ne istæ
 immundæ pecudes, inficiant pueros iustitiæ vestræ fonteis,
 è quibus Sigismundus hauriebat leges vestras, quibus
 communiter vobiscum viueret, quarum legum ille lin-
 gua, non rex: interpret, non auctor: patronus, non
 dominus fuit: quas etiam ferebat auctore senatu, vo-
 lenti

lentibus ac iubentibus vobis. In quâ sanè ratione, cum summâ moderatione atque æquitate animi fuisset; omnes illos veteres Solonas, Lycurgos, atque Cretas Legum-latores vicisse mihi videtur. Nam illi seorsim à populo leges ferebant: hic verò nullam absque Senatûs auctoritate, ac scito vestro communi, legem tulit. illorum leges libidini populari sæpè seruibant: Sigismundi verò, nulli rei seruiant; nisi vtilitati communi ac vestræ libertati. illorum legum nimia licentia tyrannidem in ciuitatibus pariebat; nostra verò legum disciplina, nulli rei magis, quam tyrannidi, est aduersa. Quid ita? quia apud leges nostras rerum & criminum, non personarum neque dignitatum, ratio est. Non quærebatur in Sigismundi iudicio, Archiepiscopusne, an Palatinus: episcopus, an Castellanus; nobilis, an ignobilis, peregrinus, an cuius reus esset. sed remotâ dignitate omni reorum ipsorum, de re ipsâ iudicium fiebat: in quo nocentes pœnâ legitima afficiebantur. innocentes verò ex lege absoluebantur. Iam, quanta ipsius Sigismundi maiestas in iudicijs publicis fuerit? quæ animi æquitas? qui modus? recordamini, Equites, & illam personam illius Regis in iudicio præsentis vobiscû cogitate: in quâ expressa facies Reipublicæ vestræ cernebatur? status erectus ac celsus, lati ac patentes humeri, facies rotunda, rubentes genæ, oculi grandes, ac stabiles: minax supercilium, nasus ipse grypus ac aquilinus, summo Rege dignus: vt non Castimiri Regis, sed Iouis filius videretur iudicio præsidere. sic omnia ad imperium erant illo Rege nata, vultus, intuitus, vox, latera, silentium ipsum. In iudicio nunquam audiebatur, nisi cum oportebat: minus etiam nunquam, quam oportebat. Nutu plura, verbis pauca conficiebat: tantâque moderatione linguæ ac continentia sermonis fuit; vt illius, in summo imperio, nemo vnquam verbum vllum asperius audierit. Quare cum tantâ iusticiâ ac tantâ moderatione in controuersijs diiudicandis fuisset; æquos placatosque reos à se dimittebat; non solum eos, secundum quos iudicabat, sed etiam eos, quos contra statuebat; & cum gratiæ

causâ in iudicio nihil faceret, grata tamen erant omnia quæ faciebat. Ita seueritati illius, res maximè distans miscbatur comitas; sed ita tamen, vt neque comitas impediretur seueritate, neque seueritas comitate leuior fieret. Hæc famâ admirabili virtutum incredibilium, cum solus ille Rex, solus iustus, solus sapiens, non domi tantum, sed etiam foris videretur: tantâ veneratione propter summam iustitiam apud omnes gentes fuit, vt iustitiæ illius famâ impulsu Bohemi primum, deinde Hungari, Ludouico Rege apud Mohacium à Turcis interfecto, huic vltro duo maxima regna offerrent: quæ ille tamen non accepit cum reprehensione multorum; eorum præsertim, qui non perspiciunt, ac multo etiam minus intelligunt, quantum ipsius regni sit opus. quod cum altâ sapientiâ Sigismundus cognitum perfectumque haberet, regna illa remisit Hungaris ac Bohemis: ipse Sarmatiâ contentus fuit: sufficere sibi hanc materiam ratus, in quâ omnem vim ingenij ac virtutis suæ ostenderet: tanta fuit opinio ipsius excellentis iustitiæ apud omnes, tanta etiam illius moderatio. Quid verò illud, cum Ioannes & Ferdinandus Reges, summis inimicitijs incensi, arbitrum hanc de Hungariæ regno ceperunt? parumne ex edoliquet, quanta existimatione hic Rex apud omnes fuerit? quam sanctissimam esse Reges illi putabant, ita vt arbitrio illius, non solum regna ipsa, de quibus ambigebant: sed etiam dignitatem suam regiam committerent? id iustissimum fore rati, quod à Sigismundo probatum decretumque fuisset. Præterea alia infinita domi & foris ipsius excellentis virtutis atque iustitiæ documenta, quæ ille viuus constituit ad memoriam regni sui sempiternam. Et quoniam præcipua pars iustitiæ est pietas ipsa, parumne hac quoque iustitiæ parte excelluit? cum religionem illam patriam atque auitam, cerimonias item omnes sanctissimas, tantâ veneratione coleret: vt nihil illis melius, nihil religiosius esset: ne in monasterijs ipsis quidem, non in his, quæ nunc sunt, sed in illis, quæ olim fuerunt. fide enim, in Deum erat summâ: hominem peccatorem se confitebatur esse

esse palam: nusquam spem veniæ, nisi in solo Christo habebat. benignus in omnes, pius, clemens, ac munificus fuit. In Ecclesiâ verò, ne quid nouaretur, neve ipsius religionis vlla in re fieret commutatio, tanto studio curauit, vt in minimis etiam rebus quæ vix censas, diligentissimus fuerit. Vos hæc loco appello, sanctissimi Sacerdotes, qui mæsti nunc pro illo sacrificium facitis; æquis vestrum diligentior, omnibus religionibus atque cerimonijs conseruandis hoc Rege fuit. Quoties ille vos admonuit; si quid à vobis non ritè factum: aut si quid de statuto sacrificio fuerat à vobis prætermisum? Candelam ipse ceream medius fidius, vt maiora prætermittam, non suo loco stantem aduertebat: aut si ea sacro deesset, vos admonerat. Neque verò id ille faciebat curiosus in vestro munere; sed quòd minimis hisce rebus aut sublati, aut intermissi, religionem ipsam intermitteri, ac sensim tolli putabat: de quâ ne vlla diminutio fieret, non solum præmijs, sed etiam pœnis in seditiosos editis prouidit. Gedanenses enim ciues res nouas atque perniciosas, non in Rempubliacam tantùm, sed etiam in Religionem molientes, supplicio affecit: summâ tamen moderatione ac æquitate, paucorum enim pœnâ contentus fuit, ad salutem reliquorum. Ita ille cum fundamentum omnis Reipublicæ religionem ipsam sciret esse, & cum sibi multorum exemplis ac literis suaderet, mutatâ religione, mutari regna: summâ religione ipse fuit, & vt ceteri quoquæ essent, curauit, ad quâ colendâ, ac retinendâ vt expeditior ipse esset, multis exercitationib⁹ se comparabat. summâ enim abstinentiâ ieiunabat: dies festos celebrabat: nunquam publicè quicquam agebat, priusquam sacrificasset, sacroque interfuisset. Verbum Dei diligenter in concionibus audiebat, ac iuxta illud vivebat. sobrius in omni vita rex fuit: nunquam ebrius est visus: nunquam vino aut amore insolens, ac intemperans: Ad hunc modum ille, cum summâ moderatione victus fuisset, parat⁹ semper erat ad regiû illud opus atque mun⁹: in quo exercendo carebat furore illo, qui ex intemperantiâ cibi, atque vini ducitur, quo remoto, summâ fuit

fuit humanitate ac incredibili religione, ad vltimum
 vsque spiritum: ita, vt etiam animam ipsam agens, hunc
 istum Virum monachum de Dominici familiâ, sacrifi-
 cantem diligenter, audiret, ad singula verba passionis
 Christi Dei nostri, suspirando, ingemiscendo, ac febi-
 liter precando, quo Deus ipse peccatorum ipsius imme-
 mor, beneficio autem Christi in illum, & in omnes
 memor, clemens ac propitius, illum ad illas beatorum
 sedes reciperet: ad quas Iesus Christus Dominus & De-
 us noster, ante illum præcesserat. ô fidem veram, &
 dignam, cui isti ignes luceant! qui quidem signa sunt
 atque notæ illius ignis intimi, quo fides ipsius ardebat
 in Deum, charitas autem ipsa sese effundebat in pro-
 ximum. Hæc ergo isto diuino igne atque recondito,
 semel in baptismo suscepto, cum ille arderet in omni
 vitâ, nullaque perfidia illum violaret: rectè hæc ista
 lumina atque ignes, incensæque faces præferuntur nunc
 illi mortuo, quòd fidem Deo seruârit integram; chari-
 tatem autem proximo ad vltimum spiritum, quem cum
 iam reddiderit Deo, ex hâc turbâ & colluione, tan-
 quam ex hospitio, non tanquam ex domo, in illud a-
 nimum concilium, cætumque profectus est, vbi nunc
 cum fidei Abraham, Isaac, atque Iacob accumbit: col-
 loquitur cum Dauid: viuic cum Iosia iustissimo atque
 religiosissimo Rege: auos suos, fratres, ac parentes,
 Reges vestros recognoscit, hunc totum iam complectitur
 cælum: hunc obuijs vlnis excipiunt omnes beatorum
 animæ, ac illius conspectu lætantur; ab Aquilonisque
 partibus aduenisse gaudent Regem iustitiâ ac pietatè
 insignem, locum felicitatis suæ, atque immortalitatis
 participè. quo nemo vir melior apud nos natus est, ne-
 mo pietate præstantior. Nunc ille vos ex alto intuens,
 Equites à Deo optimo Maximo precatur, vt vos fe-
 lices ac saluos velit esse, vestrumque hoc regnum con-
 seruet, quod ille summâ sapientiâ ac singulari iustitiâ
 viuus rexit, & omnibus legibus præsidijque ornavit
 atque instruxit: summâque in illo tuendo conseruan-
 doque animi magnitudine, fortitudineque fuit. De
 quâ ego breuiter dicam; fuit enim hoc tertium, quod
 in

in summo Rege inesse oportere diximus. neque enim satis est sapientē ac iustū domi esse Regem; nisi etiam is regnū saluum præster, & ab omni externā vi defendat. Qualis utique Sigismund⁹ fuerit; constat: qui quo die Rex à vobis est factus, motus domestici illum; deinde externi cū maximo nouarum rerum metu exceperunt. Recordamini enim, Equites, qui mot⁹ ille in Lituania; qui timor fuerit? cum Michaël Glinski, homo eius gentis potentissim⁹, atq; seditiosissim⁹, mortuo Alexandro Rege, principatū Lituaniæ peteret; ad quam illi rem cum & anim⁹ non deesset, & copia, tamen is Sigismundi primū nomine, deinde conspectu fract⁹, debilitatusq; arma posuit, pacemq; supplex petijt, ac postremo in illi⁹ fide fuit. Mansisset autem utinā in sententia: nunquam tantis cladib⁹, tantoque hominū interitu Lituaniam cum Moschouia commisisset. Cum enim Michaël Glinski moliri multa occultē in Lituania nunquam desisset, à Ioanneque Zabressinscio Marschalco Lituaniæ, appetiti principatūs reus fieret: non cogitabat, quomodo se Regi purgaret, de quo arguebatur: sed quomodo accusatorem suum, primo quoq; tempore è vita tolleret. Itaque oblitus clementiæ regiæ, quam primo statim Sigismundi in Lituaniam aduentu, incredibilem erat expertus: iustitiæ etiam huius ipsius Regis immemor, in qua etiam nocenti per fugium esse poterat. nullāque ratione harum rerum omnium habitā, multā nocte Ioannem Zabrzessinscium aggreditur, & quiescentem iam, ac nihil tale cogitantem inuasit, ac domi suæ hominem nobilissimum occidit. Magnum erimen, scelus ingens, vis non ferenda, cuius ille magnitudine perterrit⁹, ut scel⁹ scelere cumlaret, ad Basilium Moschum profugit, illumque ad inferendum bellum patriæ sollicitare cœpit; facileque suā sponte ad id iam parato Basilio persuasit: ut cum Maximiliano Cæsare fœdus faceret, ab eoque futuri belli subsidium contra Sigismundum peteret. Nihil propius est factum, quàm ut Maximilianus immemor tum nominis, ac generis sui, omnibus suis copijs ad inferendum bellum Sigismundo, Basilium iuaret. Quod tanto apparatu rerum omnium à Basilio erat gestum, ut nequē

maiori contentione, nequē maioribus copijs inter Lituanos, & Moschos vnquam certatum fuisset. Hic Sigismundus, etsi eodem tempore alijs quoque bellis Scythicis, Valachicis, atq; Turcicis distractus esset; tantā tamen animi magnitudine in bello Moschico suscipiendo fuit, vt nullum aliud bellum gerere videretur. non terruit illum Maximiliani Cæsaris insperatum cum Moscho fœdus, non copiæ ab illo suppeditatæ gerendi belli, non ipsius Basilij exercitus ante hanc diem inuictus. Incredibili enim celeritate exercitu ex Lituaniâ collecto, militibus etiam ex Poloniâ accersitis, magno animo aduersus hostem contendit, ac Boristene amne superato, cum hoste acerrimè confligit, quem memorabili pugna deuicit, non in præsens tantum, sed etiam in posterum: nam eo prælio videntur omnes vires concidisse Moschorum, quæ antehac graues Lituaniæ ac inuictæ videbantur esse: & quæ ante illam cladem tantæ fuerunt, vt Moschi præ se ceteros mortales omneis contemnerent. Quibus deuictis, tanta gratulatio omnium est subsecuta: vt etiam Romæ à Leone Decimo supplicatio Sigismundi nomine decerneretur, singulari genere verborum & numero dierum. Cum enim in Leonis senatu Nicolaus Vuolski legatus hic Sandomiriensis Castellanus exposuisset & genus hostium, & victoriæ modum; res digna patribus illis est visa, publicâ ipsius vrbs Romæ gratulatione, ac supplicatione singulari. Supplicatum itaque fuit: totâque vrbe dies festi, atque ludi eius victoriæ nomine fuerant instituti, dolente, ac mœrente Maximiliano Cæsare, qui captiuos etiam ipsos, per hunc istum Nicolaum Vuolski Leoni missos, interceptit, in Moschouiamque contra ius gentium remisit. His victorijs atque triumphis inicitia regni sui Sigismundus consecrauit, docuitq; se eum Regem esse, qui & domi regnum legibus tenere, & foris armis tueri posset. Nequē verd hoc bello tantum illius animi vis extitit incredibilis; sed multis etiam alijs bellis grauibus ac difficilibus. nam cum vix à Moschico bello respirasset; Scythiam magnis copijs, Russiam prouinciam ferro atque igne vastantem, incredibili virtute ad Vui-

Iniovincium superavit: illâque pugnâ, primus Regum
 omnium, Scythas docuit, pacem bello meliorem esse.
 Quid autem vualachia ipsa, Turcicis exercitibus contra
 Sigismundam munita atque instructa? cum huic regno
 periculosissimè immineret, nonne ad Obertinum postremò
 ab hoc Rege deuicta, pœnas temeritatis suæ dedit, ve-
 stroque imperio, hoc isto Ioanne Tarnouio duce, pa-
 rere est coacta? Iam verò Moschouia, cum iterum fra-
 ctas illas vires suas ac desperatas repeteret, bellumq̃;
 maximum pararet, non ab hoc Sigismundo iterum deu-
 uicta bello maximo funditus corruit? Ad quod bellum
 gerendum Sigismundus, hunc istum Tarnouium impe-
 ratorem, ad conseruandum hoc regnum natum, miserat:
 qui capto atque euerso Starodubo, ingenti hominum
 strage, Moschos in perpetuum deuicisse, iam videtur.
 Prætereo alia bella varia atque infinita, quæ Sigismun-
 dus gessit, non libidine regnandi, neque studio gloriæ
 incensus, sed amore religionis Christianæ conseruandæ,
 cum enim Poloniæ regnum Aquilonem versus vltimum
 sit regnorum omnium; gentis finitimas habet inimicissi-
 mas partim Christiano, partim verò Romano nomini.
 Quare Sigismundus cum his assiduè bellum gessit, non
 vt finitimarum rerum potiretur, sed vt religionem Chri-
 stianam contra Scythas atque Turcas; Romanæ verò
 sedis nomen, contra Moschos atque vualachos tuere-
 tur: quod hæ gentes huic sedi, hoc isto dissidio Græ-
 corum cum Latinis, sint omnium inimicissimæ. Solus
 ergo Christianorum Regum omnium Sigismundus, non
 pro augendo, sed pro retinendo regno: non pro suâ li-
 bidine, sed pro Christianâ religione bellum cum totâ
 Asiâ gessit. cuius Asiæ opes cum magnis ac insperatis
 victorijs crescere in dies videret, seq̃; præ cæteris pe-
 riculis illis proximum esse seiret; Christianos autem
 principes mutuis bellis desidere videret: prouidendum
 sibi, regnoq̃; suo putauit. Qua propter summâ ope
 est conatus Christianos Principes in mutuam gratiam
 reducere, illorum concordiam ac conspiratione suas opes,
 atq̃; rationes contra Turcarum tyrannum firmare, vt
 minus potens, minusq̃; formidabilis tyrannus ille vobis

esset. Quapropter & Maximilianum Cæsarem reconciliatâ iam gratiâ Viennam adierat: cuius etiam hortatu Vladislâus frater Hungariæ Rex, cum Ludouico filio, eò quoq; venerat. quo in conuentu summorum Regum, ille ostendit, docuit, monuit, Turcarum opes tantas esse, vt ab vno Christiano Rege superari non possint: in concordia ac mutuâ pace spem esse, sine quâ nihil esset Christianis salui. Itaque Sigismundo auctore atque duce, iacta erant Viennæ fundamenta communis auxilij. quæ tamen forte quâdam, rebus nostris aduersâ, non diu manserunt. Nam & Maximilianus, & Vladislâus vitâ functi, ambo spem Sigismundi fefellerunt. Non cessauit tamen Sigismundus agere & facere omnia, quo potentiz Turcarum occurreret. Quare auxilia vndiq; contrahēbat: cum finitimis fœdus & amicitias iungebat. nequē verò his solis contentus fuit: sed etiam cum sciret Neapolim atq; omnem illam oram Apuliæ, societate Turcici belli cum Poloniâ coniungitamicitiam Italiæ expetiuit, hancq; Bonam reginam ex Sforcia familiâ clarissimâ, atque totius Italiæ nobilissimâ, ducem Bari, in matrimonium accepit. vt hoc eeu quodam illustri, ac sancto pignore, socium se belli ac periculorum omnium Italiis profiteretur esse. Verum cum hac istâ spe finitimorum, ac externorum auxiliorum frustra penderet, solusq; sæpius cum summorum suarum discrimine cum Turcarum ducibus confingeret, de regnoque suo iam planè dimicaret, fœd⁹ ad extremum cum Solimano fecit. Quid verò illi aliud faciendum fuit? solus erat: opem ferebat nemo: spes ipsa restabat nusquâ. regnū porro suū videbat omnibus Turcicis bellis, ac periculis esse propositum. Quid tandem queso est, quod quis Sigismundum huius ipsius fœderis nomine reprehendat? cum videat vnum e duobus illi fuisse necesse: vt aut regnum suum in postremum discrimen adduceret, aut fœdus cum Turcâ faceret. quod tamen ille non fœdus potius, quàm inducias sibi putabat datas esse, parandi belli. Nouerat enim ille a Turcarum tyranno non fide, nequē religione; sed occasione atque tempore fœdera ponderari. Quare
 eth

et si ille fœdus illud sanctissimum esse ducebat: tamen quod nihil huic hosti crederet, inter fœdus illud, rationes suas summo studio, futuro bello parabat: ut si quando illi necessario cum Turcâ belligerandum esset, eò paratior instructiorquè in aciem contra illum prodiret. Meminerat, sæpius se conflixisse cum hoste summo cum periculo. Ludouicum etiam Regem nepotem ex fratre suum viderat vitam & regnum profudisse, cum incertorum auxiliorum spe bellum Turcicum mallet, quam fœdus, cuius consilia nunquam probabat Sigismundus, summoque studio à bello illum reuocabat. ostentabat illi Rhodum atque Comu nobilissimas insulas, consimili spe perijsse: docebat Carolum Cæsarem impeditum esse bello Gallico, atque Italico, Ferdinandum autem rusticano: Germaniam etiam totam, religionis controuersia dissidentem commemorabat; nusquam spem superesse: præstare fœdus facere, quam bellum incertum gerere; cuius fidelissimis consilijs cum Ludouicus non obediret, vitam simul cum regno amisit. Quâ in re Sigismundus, quàm sapiens Rex atque fortis fuerit, ostendit: qui Rempublicam tanquàm in alto nauim, pro ratione tempestatum, locorum & temporum dirigendam esse ducebat: ut, quid tempus Reipublicæ poscat, aut quid vetet, imprimis sapienti Regi sit prouidendum. Interea tamen Sigismundus quoad vixit, cum bellis mutuis Christianorum arderent res, ille non quieuit, sed assiduis bellis pacem regno suo quæsiuit. Nunquam quenquam bello laceßiuit, nunquam nisi laceßitus bellum gessit. propterea etiam (credo) victor semper extitit: singularisquè illa huic vni concessa erat gloria, quod hic solus Regum omnium in Polonia nunquam victus fuit, nisi forte quis illam acceptam calamitatem apud Socalium bello Scythico huic adnumeret: quæ temeritate ducum, absente Rege bello commisso, à Scythis accepta fuit, quam tamen calamitatem ille postea infinitâ hostium cæde compensauit. sic ille cum nihil temerè, nihil abiectè, nequè demissè, sed summo consilio, magno & inuictò animo cuncta gereret; facile fuit inuictus. Res etiam nostras, cum armis vix posset, fœ-

dere

dere à Solimano vindicauit, quas ille aut perpetuâ pace cum hoc hoste fanciuit, aut, si belligerandum nobis erit, paratiores, instructioresq; aduersus Turcarû opes reddidit.

Reliquum est, vt de clementiâ ipsius pauca dicamus, sine quâ & sapientia nihil prodest Regibus, & iustitia etiam obest, & fortitudo ipsa nocentior fit suis, quam alienis, nisi ipsius clementiæ moderatione temperetur. Hæc enim ferocem animum regis, ferum & indomitum contra regni hostes, emollit suis mansuetumque ac benignum reddit: vt hæc ipsâ virtute Rex hostem ab amico, peregrinum à ciue innocentem à reo fecernat: reis etiam ipsis, fragilitatis ac imprudentiæ in hæc eadem virtute apud Regem perfugium est. hæc ista virtus in consilijs, in iudicijs, in bellis Regum versetur necesse est, si Reges, non tyranni, illi volunt perhiberi. Hic enim Regiæ Celsitudinis ornatus est: hæc illorum commendationis est summa: hæc sola atq; vnica ad immortalitatem illis restat via. denique ex hæc ipsâ excellenti & planè Regiâ virtute nascitur suauissima Regum ipsorum memoria; gratumque ac iucundum illorum versatur apud suos desiderium. Vnde enim sunt vestræ istæ lacrymæ? vnde hæc est misericordia, quâ nunc vos præstatis mortuorû eblandita credo hæc sunt à vobis spe vllâ commodorum vestrorum, & non potius expressa vestigia mæroris vestri, recordatione illius optimi atque clementissimi viri, qui benignus in bonos, mitis in reos, indulgens in omnes fuit? nunquam ille arrisit vitio, nunquam detraxit virtuti, nunquam blandiens parti se dedit alicui: sed, cum rem ipsam sequeretur, hoc vnum propositum illi fuit, ne quâ in re aberraret à vero: tanta æquitate ac clementiâ, vt rerum ipsarum ac criminum magnitudinem, cum reorum infirmitate conferret: virtutem etiam ipsam atque innocentiam, ne approbatione insoleferet, aut dissimulatione, aut leui reprehensione, temperabat. Iam verò ipsas partes, magnis læpe odils incensas, summâ grauitate ac æquali erga vtramque voluntate audiebat. Possem hoc loco magnas inimicitias clarissimorum virorum commemorare ex Reipublicæ causâ susceptas, nisi & vos meminisse

minisse scirem, & ipse praterire hanc ignominiam vel-
 lem, ne commemorando notare videar auctores ipsos.
 Dabo hoc ergo illorum auctoritati: ab hisque vobis-
 cum vnà petam, vt communis salutis causâ remittant
 animos æquosque ac placatos retineant huius istius
 exemplo Regis: qui, cum Rex esset, possetque delin-
 quentem coercere; æquus tamen vtrique fuit: mone-
 re que ac hortari, interdum etiam rogare ad pacem suos
 maluit, quam lege, vi aut minis impellere. ferebat
 enī æquo animo omnes, in liberâq; Republicâ non solum
 animū, sed etiam odiū liberū esse debere duxit. Hanc
 libertatem ille liberorum populorum cum summam esse
 sciret, vt videlicet & amoris, & odij par sit apud ci-
 ues ratio; ipse quoque odia multorum in Republicâ
 perculit: si tamen odium est dicenda libera expo-
 sitio subditi cum Rege. Cum enim benignitas ipsius,
 atque clementia nimia quibusdam, aut etiam nonnullis
 in rebus remissior videretur, reprehendi se palam in
 senatu patiebatur: sententias in se dictas patienter fe-
 rebat, & eas æquissimo animo refellebat, aut illis ce-
 debat, & secundum illas, quod admittebat, corrigebat.
 Tam verò in comitijs ipsis, nullius Regis in Pōloniâ
 aures vobis ac vestris legatis benignius vnquam pate-
 bant. Attentè perorantes vestros legatos audiebat:
 postulata vestra clementer accipiebat: stultitiam mul-
 torum sæpe ac intemperantiam perferebat. Nunquam
 ille aspero verbo, aut immodestius misso excanduit;
 nunquam iracundiâ exsistit: quam ille cum omnibus
 virtutibus continentia, grauitatis, iustitiæ ac humani-
 tatis, à se remouisset; facilis in rebus cognoscendis, in
 hominibus audiendis admittendisque fuit. Quanto e-
 nim motu, quantâ contentione illa ad Leopolum Wala-
 chico bello pro vestrâ libertate cum hoc Rege egistis?
 cum quædam non legitimè fieri, quædam etiam negligi
 ab illo vobis viderentur. quæ tum grauitas, quæ animi
 æquitas, qui modus, quæ patientia huius Regis, quæ ve-
 stra libertas actionis tum fuit? & tamen cum iustè for-
 tassisè nonnullis irasci posset, neminem vestrum ne aspe-
 riori quidem verbo propterea appellauit, ita, vt etiam
 illius

illius ipsius actionis auctores, atque duces, maximis affecterit propterea premijs: veluti hos duos fortissimos ac coniunctissimos fratres, Petrum & Martinum Zborouios, quorum in Republicâ singularem fidem, obseruantiam verò erga se summam cum esset expertus: vtrumq; honore senatorio affectit, quorum exemplo ille ad tuendam Rempublicam causamque communem agendam multos fortes viros ac industrios ex ordine vestro excitauit. veluti hos duos summâ spe ac virtute in causâ communi cognitos, Petrum Boratinski Rhutenum, & hunc Stanislaum Podlodovski ex Sendomiriensi municipio Equitem. qui cum in comitijs auper Petrikouiz habitis, quæ postrema Sigismundo fuerunt, grauiorem causam Republicæ suscepissent, quam vt vtriusque ætas pati videretur: sic tamen à Sigismundo auditi sunt, vt etiam Stanislaum Podlodovski de libertate vestrâ liberius differentem, lacrymans audiret. & cum hic, Sigismundum in Polonia non imperatorem, sed Regem esse diceret, legibusque illum certis regnare oportere, summâ cum libertate orationis differeret: annuit ille ipsoquè vultu ac intuitu significauit, se quoque non Imperatorem velle esse, sed Regem. O virum omnium literis, sermonibus, ac momentis celebrandum, & dignum, qui non dico homines, sed Deos ipsos regeret! non illius tum maiestas auertit illi à dicente Podlodouio oculos: non aures illi clausit Regiæ potestatis conscientia; immo verò vidit, audiuit, ac summo studio audienda sibi ea putauit, quæ libere de Republicâ à Podlodouio dicebantur. Dixisses hæc in Neronis senatu Podlodoui, aut alicuius Regis Itali aures hæc istâ libertatis voce appetisses? Postremum illo in loco (mihi crede) constitisses, ac vltima vox tibi illa fuisset. quæ tamen ipsa grata Sigismundo fuit, iucunda nobis, gloriosa verò nunc est ipsi tibi, summa hæc est clementiæ laus, Equites, Sigismundi Regis, & haud scio an omnium maxima in liberâ Republicâ liberas velle versari hominum voces, liberas sententias: deniq; liberas expostulationes, monitiones, ac reprehensiones ferre. Quæ qui Rex non fert, aut in

Republicâ non probat, non Rex sed immanis est ty-
 rannus; qui ut homines liberos in ciuitate non fert,
 ita neque linguas liberas ferre potest. Nec iniuriâ:
 tyrannus enim ipse viuere cum omnium inuidiâ, iniuste
 ac impiè, sine fide, sine amore, sine yllo beneuolen-
 tiæ vinculo: ut merirò fidat nulli, credat nemini,
 nulli religioni, nulli legi pareat. At Sigismundus
 contra omnium, qui vnquam fuerunt, Rex mitissimus
 atque clementissimus, cum meminisset liberi populi
 Regem se esse, certâ religione, ac certâ fide regnan-
 tem vobiscum; non ut cum seruis, sed cum liberis:
 non cum subditis, sed cum socijs atque amicis, summâ
 beneuolentiâ in hâc Republicâ viuendum sibi esse du-
 xit: ut ex æquo & audiret suos, & audiretur à suis.
 Quare ita ille vobiscum vixit, ut non tantùm aures
 illius, sed ipsius etiam vitæ priuatæ recessus nobis pa-
 terent. Aperta stabant illius cubicula, patebant a-
 tria, peruia erant nobis illius penetralia, nunquam ex-
 cludebamur, nisi cum erat necesse. Admittebamur,
 adstabamus, audiebamur: liberæ querimonix de alio-
 rum iniurijs apud eum nobis erant, ac quâlibet de re
 facilis aditus, ac pene assiduus cum illo conuictus
 nobis fuit: ut non solùm mens, sed oculi etiam nostri
 liberè in vitâ, ac in omnibus cubiculis ipsius versa-
 rentur: in quibus nullos mores tyrannicos, nullas con-
 tra libertatem nostram machinationes, nullum regni
 dedecus, nullam turpitudinem, nullam denique intem-
 perantiam cernebamus. Omnia erant in illius inte-
 gerrimâ vitâ, honesta: in cubiculis verò, decora, ac
 cum summâ regulâ, dignitate, atque vestrâ libertate
 coniuncta. Iam verò quoties progrediebatur è tha-
 lamo, in publicumque se ac in turbam dabat, quanta
 iestas? qui hominis illius habitus? qui incessus? qui
 mitatus fuit? quàm aptus? quàm concinnus? quàm
 grauis? quàm cultus? quàmque summo Rege dignus?
 quibus rebus cum in animos hominum influeret, ac
 mentes omnium hâc tantâ maiestate occuparet: non
 simul venena, non insidias, non conspirationes vllas
 vereba-

verebatur. propterea etiam carebat prægustatoribus
 quibus tamen ipsis interdum ad speciem utebatur
 gis, quàm ad aliquam necessitatem. Senatorum tur-
 ac Equitum, incedentis latus claudebatur; non do-
 phoris hisce, neque seruis mercenarijs. indignum
 nim bono Rege putabat esse, metum in suo regno
 ferri armis, ac in cætu suorum hostem vereri,
 propterea ab armatis seruari. Tyrannorum sunt
 præsidia, Equites, & male cogitantium hominum
 rebus communibus. Fide Sigismundus ac beneuolen-
 tiâ vestrâ satis se munitum putabat esse: neminem
 etiam è suis metuebat, cum æqualiter omnes diligere
 omnibusque ex æquo se amabilem præberet. Tantum
 que hâc istâ fiduciâ vestri profecit, vt quietè primū
 ac tranquillè vitam vobiscum degeret: deinde studij
 vestris incredibiles huic regno felicitates atque opes
 afferret. Quâ enim fide ac voluntate erga hunc
 Regem vos fueritis, testantur multa atque præclarā
 facinora, huic Regi virtute vestra parata: qui cum ta-
 lem se Regem gereret in omni officio suo ac munere
 vt ad summam nihil à vobis in eo desideraretur, me-
 ritò tales vos quoque erga illum gessistis; vt ob sum-
 ma atque amplissima illius in vos ac Rempublicam ve-
 stram beneficia, Patrem Patriæ vnâ voce hunc appe-
 laretis: qui honos post conditam Poloniam huic solus
 à vobis est habitus, & cum eum, quem natura
 talem genuerat, vos immortalem esse cuperitis; hunc
 Sigismundum Augustum filium, pignus esse voluistis
 dei ac voluntatis vestræ erga Sigismundum sempiternum.
 Nam cum hic Augustus admodum puer esset, soloque
 illo omnes Patris spes niterentur, & cum id vobis
 leges liberum esset, hunc vos honorem patri habuistis.
 Vt hunc filium ipsius, tum autem puerum, necdum
 imperium ætate maturum, magnâ tamen spe præditi
 Regem viuo Patre omnibus vestris suffragijs saluta-
 tistis, hancque incredibilem voluptatem patri de fratre
 daretis: vt is vestro beneficio filium successorem
 paratum videret, cui nomen Jagellonæ gentis ac
 illius amplissimæ dignitatem, regnumque patrium

STANISLAI ORICHOVII. SI

ribum traderet. Magna hæc vestra erga Sigismun-
 dum voluntas, summum etiam studium vestrum fuit.
 do hæc mentem ut retineatis, mortuoque illi conferuetis,
 m vestræ fidei, vestræ constantiæ est, Equites: tum verò,
 o ut parem animi voluntatem retineatis in ipsius proge-
 i, niam totam, quam reliquit, vos ille orat atque ob-
 i, restatur. Aspiciite, Equites, hanc lugubrem turbam,
 i, hæc fetu deformata corpora: hic filius ipsius caris-
 i, simus. Rex est, hæc verò illius est fidissima ac sanctis-
 i, sima coniunx: illæ autem mœstæ ac dolentes tres filia.
 i, Hunc cœtum atque hanc sobolem clarissimam Regis
 i, vestri colite, Equites ac summâ veneratione summâq;
 i, ntu servantiâ habeatis. Tu etiam, Sigismunde Auguste
 i, di, suscipe hunc ordinem, cuius virtute Pater tuus
 i, p, hie inuisus. Vides in quæ pericula regnum tuum in-
 i, un, dit: quos hostes habeas, quos etiam metuas, con-
 i, ar, era. Circumstant te undique pericula: auxilijs de-
 i, ta, utos nos vides esse: nusquam in finitimis, nusquam
 i, ce, ia alienis præsidijs spes esse. undique cir-
 i, e, cumfusa premit te Asia, hinc ex Hungariâ imminet tibi
 i, m, a, urecia, hinc Walachia, hinc Scythia: hinc bellum re-
 i, ve, nouat Moscouia: Germania postremò ipsa referta ge-
 i, e, nere ac sanguine tuo, non satis tuta tibi denuntiat.
 i, o, Vides quàm in medio relictus sis solus, ut secundum
 i, e, cum spes tibi nusquam restet, nisi in hoc ordine, ac
 i, n, paterno imitationis exemplo. quod si tibi proposue-
 i, s, & si dies atque noctes in eo recognoscendo fueris,
 i, r, uenies profectò quomodo hæc, quæ tibi amplissima
 i, a, ter reliquit, conferues. Nihil enim tibi poterit ac-
 i, e, dere noui, quod in regnando Pater tuus non viderit
 i, t, at non fuerit expertus. tu modò sapientiæ ipsius in-
 i, e, mediare vestigijs, ad exemplumque Paternum mentem
 i, m, am in rebus optimis exerceas, Senatui pareas, u-
 i, i, am colas, æquus omnibus, addictus nulli fias. Re-
 i, g, ionem Christi comiter conferues, rem militarem au-
 i, s, pas, benignus in omnes, pius, ac clemens in tuos
 i, s, & breuiter, iisdem itineribus ad virtutem eas,
 i, s, bus Pater tuus peruenit. Sustines eius rei non
 i, s, iocrem spem; est in te præstans utroq; genere

natura: est etiam, quod adolescentia tua fert, v
 rerum magnarum. omnium ora atque oculos vi
 esse in te vnum conuersos, cum te intuemur, tum
 Sigismundo Patre tuo, tum de maioribus cogitam
 Veniunt enim nobis in mentem, veniunt, te intuen
 bus Iagellones illi veteres: vuladislaj item, Casimi
 atque patris tui, clari viri: quorum virtute, dignita
 atque existimatione, apud omnes gentes fuimus il
 stres. qui, si quis mortuis sensus est, memoriam nor
 nis tui, dignitatem huius regni, ac omnium nostru
 salutem tibi commendant: a te petunt, vt discipi
 causam nostram, vtque hanc Rempublicam, & pro ille
 rum dignitate, & pro tuâ gloriâ, ac nostrâ salute ac
 ministres. Idem moriens tibi mandat pater, atque ho
 in loco iacens a te postulat. Adest enim profecti
 adest illa vis hic coram, quâ hoc mortale vigeba
 corpus, & quæ hoc isto corpore ad nostram salutem
 vsa est; hæc inquam vis diuina atque immortalis Pa
 tris tui, hic coram adstans, te intuetur, tuam fiden
 implorat: hæc abs te petit, vt ea omnia quæ in tem
 plis, quæ in foro, quæ in regno hinc decedens reli
 quit tibi pater, virtute, fide, atque constantiâ tuâ con
 serues ac defendas: vtque memor sis, te Poloniæ Re
 gem esse, in tuâ personâ huius Reipublicæ faciem ex
 pressam esse: vtque ob id non publica tantum, sed e
 tiam tua priuata, (si tamen quid tui priuati hoc in re
 gno est) vt ea inquam omnia ad summam ac amplissi
 mam regiam dignitatem tuam referas. Quod si tu quâ
 n re titubaueris, aut ab officio tuo deflexeris, cades
 hoc regnum, stare diu non poterit. Tuâ enim sapi
 entia illud nitatur; tuâ iustitiâ stet, tuâ virtute defen
 deat, denique tuâ clementiâ floreat, necesse est. hoc
 manoperè abs te flagitat Pater, hoc nos speramus,
 hocque debitum munus abs te expectamus. Vos etiam,
 Patris Conscripti, quos diuina fors quædam huic Regi
 fecit superstites, manete in hac custodiâ Reipublicæ,
 in quâ vos ille viuus collocauit. vigilate; multæ sunt
 insidiæ nobis, multæ inimicitæ, hostes infiniti; pericu
 la verò tanta, quanta post conditum hoc regnum non
 fuerant.

7499

1863

